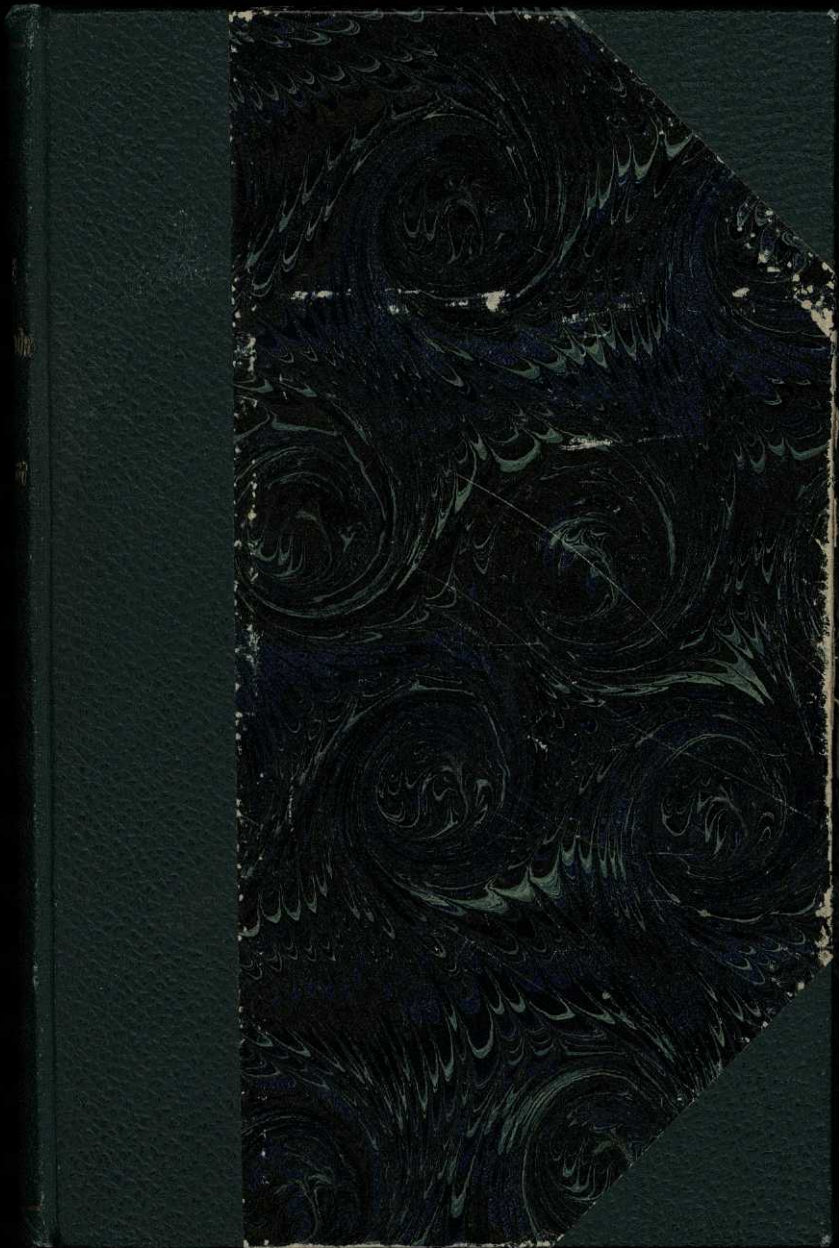

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

TRANEMÅLA
SAMLINGEN

SKÄNKT TILL
GÖTEBORGS
STADSBIBLIOTEK
AF
AUGUST RÖHSS

L ä s n i n g

i

Hvarje band

utgifven

af

Sällskapet Pro Joco.

Andra Häftet

SKARA

hos F. J. LEVERENTZ 1810.

1850

Howe's Journal

(1850)

(1850)

Journal of the

Journal of the

Journal of the

Journal of the

A n n ä l a n,

Sällskapet *Pro Foco*, af hvilket jag, sedan någon tid har den äran att vara medlem, har behagat förklara sig till den grad tillfredsstäldt med Första Häftet af denna *Läsning* att det velat åtaga sig utgifningen af de följande. Jag anser som en skyldighet att derom underrätta allmänheten, helst som detta arbete, utgifvit under flere mig i insigter och snillegåfuor vida öfverlägsne måns insende och bitrådande, naturligtvis skall vinna i mångfaldighet och värde.

Stockholm den 23 Maji 1810,

L. H.

K ä r l e k e n.

Allegori.

Herman, *en Herde.*

Stunden

Bortilar

Men icke min smärta!

Lunden

Han hvilar,

Men icke mitt hjerta!

O Emma! din vän

Skall han vänta dig än?

Skall han vänta dig än?

Hanen

Hörs sjunga

Sitt väktare- qvæde;

Svanen

Ses gunga

På sjön med de spæde:

O Emma! din vän m. m.

Mänan

Sig kastar

I böljornas sköte;

Rodnan

Framhastar

Att fira vårt möte.

O Emma! din vän m. m.

Böjen

Er lindar!

Jag ser nu min Emma,

Dröjen

J vindar!

Jag hör hennes stämma.

Natur! kom och vig,

Vig min Emma och mig!

Vig min Emma och mig!

Dufvan

Bland klippor

Vår brudsäng ju qväder,

Tufvan

Med sippor

Vår brudsäng bekläder.

Natur! kom och vig m. m.

Solen

Framdansar

Lik brölloppets Tärnor,

Polen

Bekransar

Vår brudpäll med stjerner

Natur! kom och vig m. m.

Herman. Emma, *följd af Herdinnor.* *)

Herdinnorna.

Yngling! den dödliges lif är så korrt,

Men ännu korrtare äro dess nöjen,

*) Sinnena.

Njut dem! — Som liljorna vissna de borrt.
 Njut dem! — Som fjäriln bortflyga dess löjen.
 Dufvans oskuld du ju har;
 Öm, som hon, du äfven var.

Sucka ej! — Glädjen som dufvan är rädd.
 Sucka ej! — Lätt kunna sorgerna vakna. —
 Vet, om ej kärleken kransar din bädd,
 Skall du ock sällhetens drömmar der sakna;
 Dufvans oskuld du ju har;
 Öm, som hon, du äfven var!

Älska! så var första Skapelsens ljud;
 Älska! blef Echo't i hela naturen. —
 Kärlek är kedjan från oss öpp till Gud;
 Kärlek är kedjan från oss ned till djuren;
 Dufvans oskuld du ju har;
 Öm, som hon, du äfven var!

Herman. Emma,

Emma.

Vän! vårt lif skall bli en fäst;
 Kärleken en ständig gäst
 I vår lilla hydda.
 Frukt blir rätten på vårt bord,
 Vinet - - mjölk utaf vår hjord,
 Renlighet vår krydda.

All vår prakt blir fårens ull;
 Och för ära och för gull
 Ingen vi förtrycka,

Verlden ju vår trädgård är;
Flit och dygd plantera der
Blomman: Huslig lycka.

Ja, din Emma skall hvar qväll
Göta, vid det tysta tjäll

Dig och hjorden möte.
Och du skall så lugn och mild
Se din Son, din egen bild
Vaggad i mitt sköte.

Och när stormens hvirfvel går
Kring den högd der lyckan står

Och dess tempel ramla,
Då skall i den lugna dæld,
Der vår hydda blifvit ställd,
Flitens ax vi samla.

Ja, vi skola leende
Sjelfva dödens midnatt se

Fast vi den ej önska;
Grafven blir vår brudsäng då,
Och af tårar dem vi få
Skall dess torfva grönska.

Herman. En gammal Herde. *)

Yngling! vill du längre svärma?
Hör! te'n sår din middagstimma;
Vet, fast hon bär sommarens värma,
Skall en kulen aftendimma
Snart - - ja snart sig till dig närma.

(* Förnustet.

Räds, ty kärleken bär pilar,
 Fliten deras sår blott läkar.
 Hvila ej, fast storman hvilar.
 Var i sommarns lopp ej säker.
 Minns, snart komma höstens ilar.

Ja! sin vinge tiden höjer,
 Snart dess fläkt din ådra kylar,
 Ve den skördare som dröjer
 Till dess snön hans åker skyler:
 Blott sin graf - - sin graf han plöjer.

Herman. Hafsfrun. *)

Hafsfrun.

O Yngling! o yngling! hvi sitter du här!
 Kom, kom till min boning, så präktig den är,
 Kom! — Kärleksgudinnan hon föddes ju der?
 Af perl-rika stränder dess väggar bestå,
 Ett tak utaf silfvrade vågor derpå,
 En Spira af klippor så hög och så blå.
 De Kungar och Slafvar tillbedja min magt;
 De vingade vindar utgöra min vakt.
 Och skimrande regnbågen lånar min prakt.

Herman.

Skön är du; men skönare är dock min mö!
 Dess kindar som rosor, dess barm är som snö.
 Ja, jag med min Emma vill lefva och dö.

*) Flygtigheten,)

Fast strömmen fördränkte det fält som oss när
 Fast solen förbrände den skörd det oss bär,
 Med Emma i famnen jag lycklig dock är.

Ditt lynne är flygtigt som vindarnes flägt.
 Din våg blir en afgrund sen himlen hon räckt,
 Och slukar den däre hvars lystnad hon väckt.

Herman. Skogsfrun. *)

Skogsfrun.

O Yngling! o yngling! hvi sitter du här!
 Kom, kom till min boning så herrlig den är,
 Kom! vällust och rikedom bjudas dig där.

De gullfyllda berg der som pelare stå,
 Den grönskande skogen är hvalfvet derpå,
 Dess golf, väfdt med blommor så gula, så blå.

De Kungar och Slafvar besöka mitt hof
 Och lejonet tidt i dess förgårdar sof
 Och småfoglar evigt upstämma mitt lof.

Herman.

Rik är du; men rikare är dock min mö!
 Som gull är dess rosor, som silfver dess snö;
 Ja, jag med min Emma vill lefva och dö,

*) Rikedom.

Om tjllet uppbrändes, om hjorden bortdog,
 Om ulfven hvart diande lamm från oss tog,
 Med Emma i famnen jag ägde dock nog.

Din rikdom så ofta har dårat sin vän;
 Och sorgerna vaka som draker på den
 Och spruta sin eld på de gräfvande män.

Herman. En gammal Spåqvinna *)

Spåqvinnan.

O Yngling! o yngling! hvi sitter du här?
 Kom, kom till min boning, så lönlig den är,
 Kom! kärlek och visdom har altaret der.

Dess fönster och väggar af synglas bestå,
 Mång hemliga hvisk-rör i murarne gå,
 Mång skiftande duk har jag virkat derpå.

De Kungar och slafvar man ofta der sett
 Och tidt ur mitt trollhorn en dryck jag dem gett,
 En dryck som af kärlekens ros jag beredt.

Herman.

Vis är du! O! visare är ej min mö.
 Men rent är dess hjerta som liljornas snö.
 Ja, jag med min Emma vill lefva och dö.
 Dock, Visa! mitt hjerta är qvaldt af din röst.
 Gif mig af ditt trollhorn en droppa till tröst,
 Den läskar kan hända mitt flammande bröst.

*) Svartsjukan.

Jag dricker, jag dricker. - - O är det ej gift? -
 Ren domnar de ädlare känslornas drift.
 Ren ser jag så mörkrädd min öppnade grift. -

Bleka Hamnar, som uppstå ur jorden.

Han dricker, han dricker af svartsjukans gift.
 Det mördar de ädlare känslornas drift
 Och öppnar så långsamt den spökande grift. -

Herman. Herden.

Herden.

Slumpens ledbarn! du har redan
 Slumrat bort din ungdoms månad.
 Vakna! vakna! längesedan
 Slöts ditt ny. Se nu förvånad
 Hur din måne står mot nedan.

Ja, din sommar flög likt våren.
 Tröttad ser du redan hösten.
 Ren dess töcken rimar håren.
 O! säg, äger du den trösten,
 Att du ägde dessa åren?

Nej, ditt lif en öken blifver,
 Der din sol dig endast bränner.
 Ingen Mirthen skygd dig gifver.
 Ingen ros du dofta känner,
 Blott på bankar trött du klifver.

Herman. Emma följd af unga Herdar. *)

Emma.

Make! o hvi, töfvar du,
Kom! din himmel fann du ju
I din Emmas sköte.
O! hvi slår nu ej din barm?
O din blick var ju så varm
Vid vårt första möte.

Ren som Stjernan vid vår pol,
Varin som Edens morgonsol,
Var mitt hjertas låga.
Men hvad har mitt hjerta fått
Af den sällhet det mig spätt?
Ach! blott qual och plåga.

O! Männ kärleken då är
Blott en ros som honung bär
Full af gift och smärta?
Ve! att ej dess spira dog
Förrn hon sina rötter slog
I mitt qualda hjerta!

Tryck mig till ditt bröst igen,
Och dess is skall tinas än
Då din Emma gråter.
O! hon gråter ej af list.
Siskan, skräm d ifrån sin qvist,
Flyr till maken åter.

*) Husliga dygder.

Fåfångt! — ha! förskjut mig fritt.
 Detta hjerta blir dock ditt,
     Sjelf i dödens boning;
 Och om du ändå är kall,
 Jag från ljusets höjder skall
     Vinka dig försoning.

Herman. Herdinnor:

Herdinnorna.

Af tonen nalkas med stormande gny;
 Målnena skockas och åskan hon knarrar.
 Fåglarne stumma i klyftorna fly.
 Trollet, likt klippan, blott trotsar — och darrar.

Stum naturen sjelf nu står
 Tror att dommens åska slår.

Hör! huru de rulla, de sprakande hjul
 Af thordönets vagn, hvarpå döden tycks sitta.
 Solen flyr häpen bak bergen i skjul
 Och hafsfrun så hemskt ses ur böljorna titta.

Stum Naturen sjelf nu står,
 Tror att dommens klocka slår.

Se! uppå Eken, på lundarnes Kung
 Darrar ju kronan; de hvirflar den fatta.
 Hyddorna störta på gammal och ung;
 Och Skogsfrun så hemskt hörs ur klyftorna
     skratta.

Stum Naturen sjelf nu står,
 Tror att dommens klocka slår.

Herman allena:

Qvällen
 Han nalkas
 Hvi töfvar dä döden?
 Fjällen
 De svalkas,
 Dock bränner mig nöden!
 O Emma! din vän
 Öfverlefver dig än,
 Öfverlefver dig än!

Fären
 De synas
 Än efter dig vaka
 Vären
 Hon tynas,
 Hon saknar min maka!
 O Emma! din vän
 Öfverlefver dig än,
 Öfverlefver dig än!

Häcken
 Han susar,
 Han kallar dig åter!
 Bäcken
 Han brusar
 Han efter dig gräter!
 O Emma! din vän
 Öfverlefver dig än,
 Öfverlefver dig än!

Svanen

Orolig

Sin änkesång slutar:

Granen

Förtrolig

Sin topp mot mig lutar.

O Emma! din vän

Öfverlefver dig än,

Öfverlefver dig än!

Veknad

Står klippan

Och tjuter med vinden:

Bleknad

Står sippan

Med dagg-gråt på kinden.

O Emma! din vän

Öfverlefver dig än,

Öfverlefver dig än!

Stilla

O smärta!

Sig döden förbarmar!

Stilla

O hjerta!

Ren han mig omarmar!

O Emma! din vän

Skall nu se dig igen,

Skall nu se dig igen.

L - - g.

Om Guda Idealet i de Bildande Konsterne.

Af Hirt.

Tempel-Gudarne, såsom den religiösa vördnadens föremål, voro de första ämnen för den bildande konsten, och såsom de högsta och fullkomligaste Väsanden, hvilka den mänskliga fantasien tänkte sig, så sökte konstnären att framställa dem under de skönaste och mäst imponanta (d. bedeutsamsten) former. Människan skaffar sig gerna en sinnebild för allt hvad henne närmare rör; och då hon ej känner någon fullkomligare gestalt än sin egen, så är ej underligt att hon lade den till grund för en idealisk bildning af sina Gudar.

Den Grekiska konsten inskränkte sig väl icke i anseende till dess Idealbilder i allmenhet blott till mänskliga former: då ämnet så fordrade, betjente den sig äfven af Djurskapnader, ja till och med växter. Det gifves Myther, hvori Gudarne sjeltve framställas förvandlade i Djur-Gestalter; i andra blef dels det djuriska blandadt med det mänskliga, såsom Paner, Centaurer, Tritoner, Sirener: dels skedde en blandning af det djuriska med djur, såsom Hipokamper, Chimärer, Gripar. Konstens senare, yppigare fantasi gick än längre, den lät ur blommor och deras kalkar utvecklas än leende barnfigurer, än

halfva kroppar af djur; såsom af Lejon, Tigrar, o. s. v. Tillika blefvo vissa delar, tvert emot Naturens organisation förväxlade, förminskade eller förökade. Det första fallet visar sig hos Cycloper och Arimasper, hvilka hafva blott ett öga och det midt i pannan, det andra hos den mångbröstad Diana från Ephesus och hos den trehöfdade Geryon. Ännu vanligare är att djuriska attributer tilläggas människoskapnader, såsom horn åt Jupiter Hammon och Bacchus, spitsiga öron och svansar åt Fauner, ormhår åt Medusa och vingar åt en mängd andra. Man träffar också ofta människor med sådan bildning och fysiognomie, som har mycken likhet med djurs: äfvenså brukade konsten, i likhet med naturens Typus, icke sällan sådane likheter med djuren till deras Idealers nogare karakteriserande.

Vi se således att den bildande konsten, om den väl icke framvisade något sådant vidunder, som det, hvilket Horatius skildrar i inledningen af sina bref till Pisonerne, likväl i många af sina Mythologiska bilder icke undviker blandningen af onaturliga gestalter. En i äldre tider ännu bristande kännedom af Naturen och dess fenomen voro till en del ursprunget för sådane fantasiens Bilder; emedertid förstod konsten så utveckla dessa fantasiens ännu tidiga och råa foster, att den estetiska känslan, i stället för att förlora dervid, genoms

en lycklig Symbolik, som svärfvar kring dessa Bilder, mer vann derpå. Konstens fält blef derigenom mer utvidgadt och riktadt genom en mängd mot hvarannan contrasterande karakterer. De blindt värkande naturkrafterne synas vilkorligen vidhänga organiska gestalterne: det djuriska höjde sig till det mänskliga och det mänskliga till det godomliga. Striden emellan principen för det goda och onda, så väl i den physiska, som den intellectuella Naturen, försinligades genom en mängd sköna Symboler och myther, hvarvid dock det intellectuella öfver det materiella, det fria öfver det blott villkorliga och råa våldet synes segra. Öfverhufvud skedde denna symboliska blandning af olika naturer till en bild icke utan ett homogent afseende på det sköna och passande. Den mänskliga bildningen, hvilken så mycket utmärker sig ifrån de andra djuren genom en lyckligare organisation, och genom sin uprättstående byggnad, äfvensom genom en inneboende själ, hvilken fysiognomiskt lifvar figuren, blir alltid rådande.

Till Öfver-gudarne, så vida ej en fullkomlig förvandling med dem har skedt (t. e. Jupiter till en Tjur) tjenar alltid mänskliga gestalten till grundbild, fastän ofta med något afseende på likheten med djur, och äfvenväl valde konsten för sina gudabilder de skönaste och mest imponanta former, hvilka blott sällan förekomma så fullkomliga i den individuella naturen.

Konsten måste beflita sig att framställa de fullkomligaste Sinnbilder för det högsta människan tänkte sig. Dessa Idealer äro så mångfaldige, som gudarne sjelfve: efter deras befattning, förehafvande, ålder och kön som äldre Sägner tillägna denena eller den andra gudomligheten, äro äfven Bilderne olika, och likväl hvar och en i sitt slag fullkomligt skön. Ofta tillskrifver väl mythen en och samma gudomlighet befattningar, förehafvanden och egenheter, hvilka på vist sätt strida emot hvarandra, och icke alla kunna föras till samma karakters-bildning; därför var konsten högst angelägen at modificera sådane bilders karakter efter föreliggande grundidéer *).

Wid alla karakterer, som det gudomliga ligger till grund, iakttog konsten en viss familj-likhet; denna hindrar likväl icke att

*) Goethe säger, att Karakter i förening med Skönhet kan omöjligen finnas hos andra än fullkomliga konststycken och i det fallet hafva de rätt, som anse Skönhet äga företrädet och som ett tecken till konstens högsta flor (såsom Winkelman, Lessing, Mengs). Men de som i konststycken isynnerhet göra afseende på det karakteristiska, visa konstnären på den rätta vägen. Ty utur det imposanta har det sköna utvecklat sig; den som deremot utgår ifrån Skönhet skall, som Mengs och Canovas exempel visat oss, svårligen nå ett karakteristiskt helt.

man vid första anblicken skiljer hvar och en person af denna familj till form, mine och gester ifrån hvar annan.

Följande allmänna anmärkningar kunna göras öfver Guda-Idealen:

1:o Gudarne äro afbildade i alla åldrar till och med redan som barn, men aldrig som af-tynande Gubbar. Man finner icke någon brist i formen; Gudarne hvarken föräldras eller äro sjuklige: följaktligen ingen flintskalle, utan alltid en full hårväxt; ingen musclernas slapphet, inga höga ådror, ingen öfverhödig och således ingen skrynklig kind; intet infallet bröst, ingen krokig rygg, inga höga axlar, intet fram-lutande hufvud, inga krokiga knän; ingen magerhet som synes vara en följd af sjukdom, och äfven så litet pussig fettma hos någon enda del; ingen krokig eller spetsigt framskjutande del; ingen klumpig alt för benfull sammansättning. När man finner något dylikt hos en antik bild, då kan man vara säker att den icke hör till guda-Idealet. Det förstås, att härifrån undantages konst-parodier; ty den gamla konsten hade äfven så väl sina caricaturer som den nyare. Bland teckningarne på Vaser förekomma intressanta quarlefvor häraf.

2:o Gudarne äro bildade efter ett strängt, af de bäst organiserade kropparnes utvalda hufvuddelars förhållande till hvar andra, och

således efter en noga öfverensstämmelse af de särskildta lemmanne med hufvuddelarne.

Det kraftfulla och smidiga, det muskulösa och rundade, det starka och behagliga, det smärta och fasta; kortt alt stort och skönt, som man finner hos en mänsklig gestalt af hvarje ålder, rang och kön, och som det pröfvande omdömet anser för sådant, äro de elementer, af hvilka konsten skapade Guda-Idealet.

3:o Vid hvarje gudabilds förekommande former äro bestämde: en välfd panna, och en näsa, som ifrån pannan nedgår i rät linea. Inböjningen vid näsfästet är knapt märkbar; Näsan hvarken krokig, smal, spitsig, upböjd eller platt. Ögonen ligga djupt, och håren af ögonbrynen äro på bilderne icke utmärkte. Ögat utgör en skön oval; inre och yttre ögonvrån ligga, i förhållande till pannan och hakan, i paralel linea. Blott på några af de första konststycken drår sig den yttra ögonvrån något upåt; och deremot ser man på några ganska förträffliga minnesmärken att den inre ögonvrån är högre opp och ögonen liksom synas ligga snedt. Ögongloben är hvarken platt eller utstående.

Läpparne äro välbildade och fylliga; icke smala, rättliniga, hängande, spetsiga eller negerlikt utböjda.

Hakan är rundad och full; icke framstärkt, eller infallen; och ännu mindre dubbel.

En hakgröp är sällsynt, och när den någon gång finnes, helt litet utmärkt.

Käkarne och kindbenen äro icke framstående; och kinderne bilda ett fylligt partie utan att derföre vara pussige.

Hårväxten, äfven som skägget, är fylligt och vågigt; icke tunt, rakt eller korrnt; och än mer, än mindre konstigt anordnad.

Likasom de gamle tänkte sig gudarne under bestämda former, äfvenså tillade de dem mänskliga behof, böjelser och begär. Deras gudar äro öppna för glädje och ledsnad; de hafva hvar och en sina särskilta färdigheter, egenskaper och talenter; de äro föräldrar och söner; de befalla och lyda; de bönfalla, belöna och bestraffa. — Alt detta ger deras gestalter sin egentliga mine och åtbörd, affect och uttryck. Men likasom gudarne skilja sig ifrån de dödlige genom en ädlare gestalt, äfvenså äro de höjda öfver dem genom deras själs förmögenheter. I en fullkomligare kroppsbyggnad bor äfven en skönare själ. Genom affecten kommer den i rörelse och lifvar dess mine; men hvarken förstör eller vanställer dess drag. — Så förekomma oss de gamlas gudabilder i allmänhet.

Konsten steg naturligtvis icke på en gång till den höjd, som den här utmärkte gudarnes karakter framställer. Det gifves äfven minnesmärken hos hvilka vi finna en ganska

fattig och felaktig karakteristik. Man dyrkade högre väsenden innan man förstod att afbildad dem. I de äldsta tiderna blefvo gudarne äfven dyrkade under bilder af oformliga stenar, stoder och keggellika figurer. Man fäste sig mer vid det betecknade än sjelfva tecknet. Bilder af rå lera och trädklumpar, som man anströk med färg, fuanos förr än känslan för konsten upvaknade. Först omkring 600 år för vår tideräkning började Grekerne att forma bilder af marmor; och vi hafva minnesmärken danade af denna slags sten som visa oss konsten äfven i sin första linda. Konsten i detta tillstånd, visa oss äldre Grekiska Mynt ifrån Sybaris, Krotona, Pästum, Syrakusa: äfvensom teckningarne på et icke ringa antal Lerkärl.

Konsten kunde icke förutgå den vetenskapliga culturen. De sju Vises tidehvarf var också den Epok då konstsinnet först väcktes. Emellan 50:de och 60:de Olympiaden se vi redan grundvalar läggas till stora Byggnader: I Athen uppstår under Pisisstratus den Olympiska Jupiters Tempel; i Samos under Polycrates Junos Tempel och i Ephesus det märkvärdiga Dianæ Tempel.

Vid denna tid synas jemte de Architekter, som uppförde dessa stora byggnader, äfven några märkbara Bildhuggare, som icke blott arbetat i bränd lera och trä, utan ock i marmor och koppar. Desse voro förnämligas

Dipoenus och Skyllis från Kreta, Dædalus från Sicyon, Antermus och Bupalus från Chio, Rhoekus och Theodor från Samos, fader och son, hvilka tillika såsom Architekter hade uppseende vid uppbyggandet af Junos Tempel. På denna tid lærer äfven Målaren Cimón ifrån Kleonæ lefvat; ty de uppfinningar, som Plinius tillskrifver denna konstnär, kunde icke vara alster ifrån ett aflägsnare tidehvarf.

Emedlertid hafva alla bildhuggare, som lefde för den 8:de Olympiaden, blott förberedt konsten. Dels hade de ännu att göra med de tekniska svårigheterna af marmorns bearbetande och gjutningen af kopparn; dels med att lära sig känna och afbilda kroppsbyggnaden. Först när sådane förberedelser äro gjorda, kan konstsnillet obehindradt värka i sitt element, finna ett urval af former, välja karakterer och utföra dem i alla sina egenheter. Denna tidepunkt inträffade under Perikles Statsförvaltning.

Alla minnesmärken, hvilka äro äldre, än denna Epok, äga ännu en bristfällig Karakteristik. En jemförelse dem emellan gifver väl tillkänna en aflägsnare och sednare tid, ett ohyfsadt och ett i förfining oafbrutit stigande tillstånd för konsten. Emedlertid är en historisk fördelning af sådane ämnen ganska svår. Vi hafva intet Plastiskt konststykke af någon gifven mästare eller ifrån någon gifven

tid före Phidias. De minnesmärken vi anse för äldre, kunna vi blott igenkänna genom jämförelsen af arbetet och stylvn. Detta eljest o-nekligt kritiska kännetecken blir åter för granskaren osäkrare derigenom, att det gifves plastiska arbeten som påtagligt i sednare tider äro bildade efter forntidens konststyl. Vi vilja här vända uppmärksamheten på några arbeten, som dels verkligen äro af den äldre stylvn, dels yngre kopior af dem, och uppgifva kännetecknen på denna skiljaktighet.

Följande äro de minnesmärken i marmor, som anses vara originaler af den äldre stylvn:

I. En Relief i Villa Albani, som föreställer Venus med Amor och Gratierne; öfverhufvud det äldsta konststycke i marmor, som kommit till våra tider. II. Den trekantiga Candelabern i Villa Borghese, med de tolf Öfvergudarne, och nie qvinliga Undergudomligheter. III. Två Byster, den ena af en man, den andra af en qvinna, i Museo Pio-Clementino. IV. Två hufvuden i Biscari Samling vid Catania. V. En Staty af Minerva, jemte ett enda qvinnohufvud i Villa Albani.

Äfven för originalarbeten, likvål redan bättre utförda, anse vi: VI. En Relief af Minerva i Villa Albani. VII. Äfven derstädes Statyn af en Bacchus med skägg; VIII. En klädd Apollo restaurerad som Diana, i Museo Pio-Clement. (Tom. III. tav. 39.) IX.

En Minerva i Dresden. (Augusteum 1:sta Häft). X. Statyerne af Minerva och Diana i Portici.

Känneteknen på denna äldre konststylum äro mångfaldige: dels ligga de uti en ännu bristande kännedom af det nakna och de sköna ansigtsformerne; dels i en tvungen rak ställning och styfhet då de föreställas hvilande eller i rörelse; dels i sättet att bearbeta de nakna delarne, samt håret och kläderna; dels i de ännu osäkra begreppen, att tänka sig hvarje gudomlighet under ett bestämt föreställningssätt.

Pannan är platt och bred; ögonlocken tjocka och ihopdragna, den yttre ögonvrån dragen uppåt; näsan tunn; läpparne tunna, och munpiporne uppdragne; hakan och skägget framstående och spetsige, kindbenen starkt utmärkte. Ställningarne hafva en affecterad dans-elegants, antingen med aldeles till hvarandra slutna eller mycket åtskilda ben, hvilka sednare erindra oss om Gudarnes luftsprång hos Poëterna. *)

Den qvinliga drägten är likformig och tätt intill fallande: de andre kläderna äro såsom flör drapperade och de öfre hafva vid ändarne så konstiga, styfva och symmetriska follor,

*) Bland de notæ characteristicæ, som utmärka Gudarne från de dödlige, räkna de gamle Poëterne, äfven de förres sätt att framskrida, som skedde förmedelst parallellt utsträckte, raka och tätt sammanslutne ben. Utg. anm.

liksom de voro stärkte och anordnade med strykjernet. Äfven hårets rangering är på alla qvinnofigurer enahanda: än med prydliga lockar kring pannan; än med Junos Diadem öfver hjessan och med sirligt vridna långa lockar, som nedfalla åt båda sidor bakom öronen. Sjelfve ÖfverGudarne Jupiter, Neptun, Vulcan, synas ännu med sådant på qvinligt sätt prydt hår. Vulcan utan och Mercur med skägg.

Sednare tidens copior af denna äldre styl tro vi oss igenkänna hos följande Plastiska arbeten: I. Hos tre Reliefer i Museo Capitol. (tom. IV. tav. 22. 43. 56.) II. Hos två Candelabrer i Museo Pio-Clement. (tom. IV. t. 1 - 8.) III. Hos två Reliefer i Villa Albani, hvaraf det ena förekommer i Monumenti inediti af Winkelman (tom. I. tav. 6); det andra föreställande de Delphiska Gudömligheterna (Hirts Bilderbuch I. Th. p. 28). IV. På en ofta förekommande Relief, som föreställer Trefotens bortröfvande af Hercules. V. På en Staty af Hoppet i Trädgården Rospigliosi vid Rom.

Copien skiljer sig från Originalstylan icke allenast genom ädlare ansigtsbildning och nogare kännedom af de nakna delarne, utan ock isynnerhet genom ett bättre sätt att bearbeta det nakna samt håret och klädseln; ty i sednare fallet förråda dessa copior mindre hård-

het än till och med sådane minnesmärken, hvilka vi måste tro vara gjorde under Phidias tidsåsom, till ex. Apollo, Minerva och Vesta i Giustiani Palats, med flere dylika.

Ett annat bevis för en sednare efterhärming af den äldre stylvn finna vi på nämnde Relief af de Delphiske Gudomligheterne. I fonden ser man ett tempel af Korintiske ordningen, oaktadt denna byggnads art icke var uppfunnen före 90:de Olympiaden. Då nu Phidias och hans samtida redan tidigare hade infört en helt annan styl i Bildhuggarekonsten (som de ännu existerande Bildhuggerier på Theseus Tempel och Parthenon i Athen ögonskenligen visa): så behöfva vi icke sätta sådane yngre härmingar af de äldre konstverkna i tvifvelsmål.

Orsaken till dessa efterhärmingar måste till en del ligga i kärleken för det antika, till en del i de religiösa begreppen, i följe hvaraf man med en viss föreställning om deras höga ålder äfven förenade begreppet om en större helighet. Sådane exempel gifva oss de nyare tider: hur ofta äro icke de raa bilderne från medelåldren, en Madonna i Loretto, en så kallad Kristus, eller en Maria, föregifne såsom Aposteln Lucas arbeten, af nyare konstnärer copierade.

Först efter 80:de Olympiaden, under Phidias och Polyklets tid; stod konsten på

den punkt att konstnären ifrån den vågade att uppgifva regler för kroppsbyggnadens sanna förhållanden, att tänka på urvalet för formerna för deras Idealer, och att genom egentliga Gestalter, affecter och miner karakterisera deras Gudabilder.

Phidias bildade Jupiter och Minerva under en ny form; Polyklet Juno och Mercur; Myron Hercules; Pythagoras Apollo; Alcámenes Venus. På denna väg framskredo konstnärerne den nu följande tiden ända till Alexander den Store: Dels upfunno de nya karakterer, dels fullkomnades de redan under Phidias tid upfundne genom mer natur och behag. Hvad de store konstnärerne under Perikles tid började och lade grunden till, sökte Skopas, Praxiteles, Ephranor och Lysippus kortt före och under Alexanders tidevarf att fullända. Under denna Konung var konsten vid sin höjd. Hon hade genomlupit sin bana såsom teknik, såsom en naturs-härmning, och såsom uttrycket af det Ideala. Sednare tiders konstnärer under Alexanders efterträdare, och under de Romerske Kejsarne kunde föröka Bildernas antal, men icke tillägga sjelfva konsten något vidare. Flere århundraden derefter, ända till Antoninerne, gäfvos ännu alltid stora konstnärer; men deras bemödanden kunde icke vara att öfverträffa sina föregångare, utan blott, att icke blifva efter dem.

Man har således i allmänhet rätt i afseende på dessa minnesmärken, att Guda-Idealets karakteristik för alla åldrar blir i det väsentligaste det samma. Konststyckena skilja sig blott genom mer eller mindre sorgfällig och själfull utförning. Den karakter, t. e., som Phidias skapade för Jupiter: och Polyklet för Juno, ligger till grund för alla följande arbeten, som föreställa Jupiter eller Juno, och sednare konstnärer tilläto sig äfven så litet att förändra hufvuddragen i en sådan Ideal-karakter, som en Copierande skulle våga att gifva portraitet af en icke mer lefvande person andra än dess egna ansigtsdrag.

På denna punkt stodo icke nyare konstnärer. Hvarken Leonardo eller Raphael och Michael Angelo skapade Idealer, som för alltid skall blifva en Typus för konsten. Gud Fader, Frälsaren, Maria, den helige Johannes, Magdalena komma alltid att för oss framställas på ett annat sätt: intet af dessa Idealer blef fulländat, om vi törhända undantaga ett enda nemligen: Christus af Leonardo da Vinci. Raphael var mer stor genom det mångfaldiga i karakterer än genom stora och fullkomnade Idealer. Hans anda sökte väl ett sådant; men den lätthet han hade som målare, att lysa genom handlingar och rika compositioner, äfvensom att göra intryck genom det hela, bortförde honom ifrån ett noga fulländande af det individuella.

Höga och fulländade Idealer äro förr at vänta af Sculptören. Han har ett mer begränsadt fält för sin konst än Målaren; äfven derföre har man större fordringar af honom: han kan icke illudera, icke förvilla genom färjornas behag; hans arbete fordrar en noga pröfning af fantasier, ett strängt urval i former, noga öfverlagd motivering i ställning, geste och mine; frihet i ämnets behandlande och delicatesse i utförandet.

Resa till Frankrike

Efter Fr. Schlegel.

I. H ä g k o m s t e r.

Ännu länge stod mig den stunden för ögonen, i hvilken vi, från dömen i Meissen, skådade ned öfver Elben, och den romantiska slätten, som är mig så dyrbar, emedan naturen här i skönare gestalt först mötte mina blickar, och emedan jag ofta, efter ett flerårigt mellanrum, återsett, full af hägkomster, denna älskade trakt och alltid af den emottagit ett nytt intryck. I det sköna Dresden väcktes först min tingdomskänsla; der såg jag de första konstprodukter, der tillbragte jag oafbrutit flere år, fördjupad i Studium af bättre tiders monumenter; och der lefde jag senast mina lyckligaste dagar höp med de människor, ibland hvilka jag känner mig mera hemma och mera fri än bland andra.

Sedan vi hade öfvergifvit Dig, blef väderleken snart åter oangenäm och besvärlig och vält mod lifvades endast af hoppet om en behaglig resa och af minnet af älskade vänner.

Vår gamle formän klagade och frös erbarmeligen, och då vi vaknade andra morgonen sågo vi snö. Vintern synes i vårt klimat lemna en hel familj af mindre vintrar efter sig, hvilka, då vi smickra oss med att vi fått vår eller sommar, genom sin åsyn störa oss i vår illusion, och bereda oss till den stora vinterns återkomst. Vi voro icke beredde på denna köld, och under hela vår följande resa utstodo vi icke så många besvärligheter som de båda första dagarne på den korta vägen till L.

Jag ville gerna berätta dig allt hvad som händt oss, jag ville gerna gifva dig ett litet minnesmärke af en resa, som i mer än ett afseende var vigtig och i sig sjelf en af de glädaste. Men jag känner rätt väl att det felas mig skicklighet, att af obetydliga händelser, snart försvinnande åsichter och ofta mer skämtsamma än djupsinniga anmärkningar, bilda ett behagligt helt. Mycket, hvad jag en gång torde kunna berätta i mina släktingars och vänners krets, vill aldeles icke låta länka sig i den ovanda stilen, och du måste således här icke vänta annat än några ord till påminnelse om det stora och starka intryck som två eller tre föremål på mig gjort, fram för alla andra, under denna resa. De obetydligare åskådningar, hvilka uppfylla mellanrummen, skall jag till det mästa med stillatigande förbigå, Ty

jag har icke att säga dig stort mer om de fläste Städer, der vi längre tid uppehölo oss, än att vi der framlefde några glada stunder bland vänner och gamle bekanta; och det är mig kärt att desse dagar af den glada resan, på detta sätt blifvit mig dubbelt märkvärdige. Hvad vänskap betyder och hvilken salighet den gifver, kan endast af en Nordlänning kännas.

I L. gjorde jag bekantskap med den förwäffeliga Verners, *) och jag kan ej beskrifva för dig huru dyrbart detta var för mig. Om vi, äfven utan att hafva sett honom, kunna beundra denne mannens djupsinniga insigter i Naturen, så påminner oss nu den mögnade och hjerteliga kraften i hans tal, på det lifligaste och angenämaste, i hvarje ögonblick om den grundlighet som utmärker denne store Naturforskare. Han är en verkelig Tysk, sådan som få nu för tiden finnas. —

Vi ankommo till Wejmar, då just en representation af Sörgespelet Alarkos till andra dagen var annonserad. Vi uppskjöto vår resa tills andra mångonen derefter, och det helas mäterliga gruppering, några Individuers lyckliga action, kostym och decoration, allt bidrog att på mig göra ett intryck, hvilket jag skul-

*) Chur - Sachsiskt Bergsråd, en allmänt känd och berömd Geolog.

le önska, att många andra lika starkt erfarit. I afseende på den Theatraliska konsten torde det isynnerhet förtjäna att nämnas, det deklamation af verserna, hvilken af många ansetts såsom en oöfvervinnelig svårighet för detta skådespels upförande, till det mästa var förträffelig, ja jag vågar säga fullt. —

Resan derifrån ända till Frankfurt gick genom mästadels behagliga, omskiftande, ja verkligen sköna trakter, men ingen af dem gjorde på mig ett sådant intryck som det jag erfor vid första anblicken af Wartburg vid Eisenach. Någon ting skönare i Tyskland har jag ej sett, än denna borg, belägen på en ensam, fordom skogbevuxen klippa, omkringsluten af berg, dalar och kullar. Det var afton då jag först fick detta slott i sigte, och den första anblicken blef ännu mera förskönad af ett uppstigande oväder, och kanske äfven af detta ställets namnkunnighet och af minnet af de tider, då Poesien här stod i sin fulla blomstring, och då öfver hela Tyskland kärlek och glädje utgjorde lifvets allmänna element. Endast Rhenströmmen har på mig åstadkommit ett dylikt intryck. Men hvarken om det ene eller andra stället må du af mig vänta någon geografisk beskrifning, hvilken också förmodligen vore öfverflödig. Jag kan blott tala om de betragtelse och de känslor som de hos mig

uppväckt. När ögat mäter sådana föremål, kan man ej undgå att påminna sig hvad Tyskarne fordom voro, då Tysken ännu hade ett fädernesland. Vid åsyn af sådana Bergslott, som Warzburg, känner man tydligen och tror sig äfven förstå, hvarföre de gamle bodde på höjder i sina borgar, och hvilken innerlig glädje dermed var förbunden. Nu sedan menskjorne hafva dragit ned till hvarandra och församlat sig kring landsvägarne, gränske efter utländske seder som efter fremmande guld, stå höjderna och borgarna öde, och den konsten tyckes vara förlorad, att på det mest passande och ädlaste sätt bebo och beherrska detta herrliga land.

På bergens höjder

Der bodde de gamle

Det herrliga landets modige kämpar,

Med pantsar beklädde

Ur trotsiga borgar

De skådade lugnt i dalarne neder,

Der rundtom grönskande skogar,

Af solsken och dimmor betäckte,

Ur tusende munnar andades svalks,

Och tjöto i stormar eviga qväden,

Fjerran som ur den

Höga Nordens dunkla fördolda,

Tankfull och säker och salig

Står der den manliga Riddaren

I glödande Sommarn vid gallret,
 Med hjelmen från ögonen skuten,
 Förföljande ser han
 De dunstiga molnens
 Försvinnande spår och
 Jättlika bilder och gåtor;
 Och foglarnas glättigt svärmande skarar
 Och småler i glädjen
 Och ser huru långsamt
 Floden sig slänger,
 Nu blänkande, svart nu,
 Grönskande slätten igenom,
 På sidan de treflige byar
 Och prydlige städer,
 Med smala staplar och klocktorn;
 Nu huru långsamt i dalen drages
 På alla stigar och vägar
 Orientens rikdom i fulla triumftåg;
 Vagnar och männer,
 Kameler och Mohrer,
 Blomstrande stenar och färgade frugter,
 Indiens gyllene häfvor.

Då våren nalkas
 Han stöfvar i skogen,
 Än i kamraternas sällskap,
 Än han sig ensam fördjupar
 Der mer intet steg hörs,
 Der hinden ej mer flyr,
 Men betydande ser på

Honom med sedsamt förståndiga ögon,
 Väl märker han tecknet,
 Ty huldrik nu nalkas
 Ur lundernas sköte,
 Hans ädla hjertas dyrkade tärna,
 Som tigande talar,
 Med nedslagna ögon förärrar
 Honom välluktande blommor
 Till tecken af trohet.
 Och båda af ångan betagne,
 Försunkne i lindarnes skuggor
 Nu skåda i saliga ögon
 Och hvila i värtidens sköte.
 Glättigt omarmas dygden af hjelten
 Och mitt under nöjet
 Hon kring honom gjordlar det väldiga svärdet;
 Till lasternas bäfvan.
 Modigt han vapnen mottager
 Och mätt af njutning om afton han vänder
 Till sina Salar tillbaka,
 Der hans församlade vänner
 Sig fröjda i Nordiska nöjen.
 Men då den bruna jorden har stelnat
 Och floderna glänsa som silfver,
 Och skogarna skimra i snödrägt;
 Då lysna de glättigt kring brasan.
 På åldriga sagor,
 Hur konstige Dverggar i hålorna lefva;
 Och skåda i tanken
 De dunklaste djupen

Upplyste af facklor,
Uppfyllede af skimrande skatter.

Så Riddarne lefde, de gamle
Det herrliga landets modige männer!
Och skilgdes de äntligt
Från blomstrande jorden,
Så tog dem Michael vänligt
I starka armar,
Af gnistrande stål beklädde,
Och bar dem till himlen
Till Christus och Carl den Store
Andagtsfull knäböjde Riddarn
Och sänkte sitt hufvud,
Begärlig att skåda
Kärlekens himmelska purpur,
Blodet utaf det eviga hoppet,
Tills Frälsarn med signande hand honom rördet
Kraftigt bemannar han sig då
Och nalkas den åldrige Carl med ära,
Att gubben må skaka hans händer,
Och Roland och Rinald befalla
Att ge honom tröstens skummande bägrar

Denna Poesi är nu försvunnen tillika med
de dygder som utgjorde dess systerförbund. I
stället för den Furor Tedesco, hvilken de
Italienske skalderna så ofta omtala, har tålmod
blifvit vår första national dygd och tillika med
den en krypande ödmjukhet till motsats mot

de fordom rådande herrskare-tänkesätt, för hvilka, ännu vid Kejsar Karl V:s tid, en Spanjor, som med honom genomreste detta land, kallade Tyskarne los fieros Alemanes.

Men hvad oss angår, så låtom oss hålla oss fast vid Bilden af desse försvundna bättre tider, och icke låta förvirra oss af den närvarande slapphet och uselhet, under hvilken detta stora folk ligger djupare nedtryckt, än så många andra mindre betydliga. Kanhända skall det slumrande Lejonet ännu en gång uppvakna, och kanhända skola, fast vi ej få upplefva det, de kommande tiders Chronikor vara fulla af Tyskarnes stora gerningar.

Ibland de fordna tiders eröfrande nationer, syntaga Tyskarne ett af de första rummen, och så väl i jemförelse med Romarne som Araberne, behöfva de i intet afseende stå tillbaka. Hvad som egenteligen skiljer dem från Romarne är deras större kärlek till frihet och oafhängighet; Frihet var bland dem icke blott ett ord och en regel, utan en medfödd känsla. För storsinnade att vilja påtvinga andra nationer deras seder och karakter, slogo desse dock likväl allestädes rötter, så framt marken ej var förmycket stridande deremot, och ära, kärlek, tapperhet och redlighet blomstrade öfverallt der de framtogade. I anseende till denna ur-

sprungliga frihet i det Tyska lefnadssättet, hvilket också utgör en oförgänglig karakter hos Nation, synes den äfven, i dess bättre tider, i högre grad romantisk än sjelfve den orientalska sagesverlden. Dess enthusiam var glättigare, enklare och afsigtstriare, än den ensidiga och förstörande hänryckning som utmärker desse beundransvärda Fanatiker, hvilka snällare och allmännare, än sjelfve Romarne, antände och underkufvade jorden. En i känslan grundad rättskaffenhet som mera betyder än lagarnas bud, en naiv, upprigtig och oföränderlig trohet och innerlighet i tänkesätten äro de djupaste och aldrig försvinnande dragen i Tyska karakteren.

Alla tre desse stora folkelags historia är rent af tragisk, och kan hända ligger det i sakens natur. Om det är ett rysligt och förskräckande skådespel, att se huru Romarne vände sitt svärd mot sitt eget bröst, och huru deras jättekrafter rasade mot hvarandra och bortdogo mot sig sjelfve; om det genomborrar själn med den djupaste bedröfvelse, att dessa flammor af religiös enthusiamus, som af Mahomet upptändes och genom Araberne utbreddes öfver jorden, så hastigt, om icke just aldeles utsläcktes, dock så aftogo och inskränktes, att den nödvändige måste förfela sitt mål, och endast lemna efter sig en evigt enformig och döds-kall rök i ställe.

let för den fordna lefvande lägan; så felas det ej heller, i Tyskarnas häfder, anledningar så väl till den ena som den andra af dessa känslor. Deras öde är endast djupare och på ett mera förvirrat sätt olyckligt. Detta folk ligger på vist sätt nedtryckt under tyngden af sin höga bestämmelse, och om genom det manligaste bemödande målet synes nästan uppnått, så misslyckas det sista afgörande steget i ett ögonblick. Den ljusaste och rikaste punkt i detta stora sorgespel, utmärkes af Kejsar Friedrich II, den största hjälte i nyare tider. — Aldrig var förhoppningen större, djerfvare och säkrare, och aldrig det förfelade målet en så synbar olycka. Men ännu ofta återvände de samma förhållanden, fast i större inskränkning, och ännu i senare tider tycktes vi vara hart nära, att uträtta stora ting. Huru oändligt längre skulle ej Europa vara hunnit i frihet och sann odling, om Kyrkans medelpunkt, i de törflutna tiderna, icke blifvit förlagd till Italien; utan som billigt hade varit, till Tyskland, der sinnelagets naturliga storhet och det friare hjertat bättre svarat mot det åsyftade ändamålet! — Hvilka lyckliga följder skulle ick, vid Kejsar Karl V:s tid, Tyska och Spanska nationernas förbindelse kunnat hafvit, om det, då Spanien genom de olyckliga följderna af Amerikas upptäckt och genom Italienska konstern och grundsattser i katolska religion redan blifvit förderfvadt, och då

den oerhörda Germaniska statskroppen redan blifvit förmycket splittrad och sönderlagen, hade lyckats honom att förena dessa båda, icke redan blott blifvit ett problem, och om dess upplösande, i stället att anförtros åt en inskränkt och modern politikus, blifvit uppdragit åt en Furste, med de gamle Hjeltarnes klokhet och tänkesätt. Dessa tvänne nationer, hvilka genom sinnets och känslans upprigtiga religiositet alltid utmärkt sig framför de andra Europas folkslag, hade äfven varit de värdigaste och skickligaste att styra de öfriga, om det hade lyckats att så innerligen förena dem, som det väl skulle varit möjligt, innan tillfälliga fördommar å båda sidor fått inrota sig, då ära och kärlek, stolthet och vänskap i lika energi och skönhet blomstrade hos båda två, och då en tapperhet, som icke blott är en följd af ett öfvergående motiv, en särskilt situation eller inrättning, utan ursprunglig och medfödd, var gemensam hos dem båda; härvid hade den klimatiska åtskilnaden mellan den nordiska djupheten och den sydliga värman, så långt ifrån varit ett hinder, att den snarare bordt anses som en af bevekelsegrunderna till denna förbindelse. — Ja, huru annorlunda skulle icke vårt närvarande läge vara, om det lyckats den tappre Gustaf Adolf att utföra den förträffelige tanken om ett Svenskt-tyskt Kejsarödöme, och att på det sättet återställa den naturliga enheten mel-

lan de nordiske nationerna och den germaniske statskroppen! — Om de näst äldsta tider har jag med afsigt ingen ting sagt.

Ingenstädes blifver hägkomsten på det hvad Tyskarne varit, och hvad de kunde vara, så lefvande som vid Rhenströmmen. Åsynen af denna Konungsliga flod måste fylla hvarje Tyskt hjerta med den bittraste sorgsenhet. Som han med Jättestyrka i ett gräsligt fall nedstörtar genom klipporna, sedan mäktigt vältrar sina breda vågor genom de bördigaste dälдер, för att änteligen förlora sig i det flakare landet; så är han en trogen bild af vårt fädernesland, vår historia och vår karakter.

Här vore den ort hvarest en hel verld borde tillsammanskomma för att härifrån öfver ses och styras, en blott ej en trång barriere inskränkte den så kallade hufvudstaden, utan i stället för länders och nationers onaturligt naturliga gränser och bedröfligt styckade enhet, en kedja af borgar, städer och byar längst utåt den härliga strömmen bildade ett helt liksom en större stad, till en värdig medelpunkt för en lycklig verldsdel.

Vänligt lugna starka bölja,
Fosterland! vid Rhenens yta,
Se de tårar hvilka flyta

Medan allting nu försvunnit;
 Här der välkomstvinet runnit,
 Mellan styckade ruiner
 Vinden Gupa suckar hviner.
 Här der Ugglan ensam qvider;
 Uti flydda bättre tider
 Ädle hjeltar sägs regeta,
 Sträfvande med lust till ära;
 Frankar, Tyskar och Burgunder;
 Enade till hjelte-under,
 Sina tappre lantsar svängde,
 Och igenom luften trängde
 Qväden, hvilka modet väckte,
 Trogen hand hvarannan räckte
 Hvar och en i Riddar-skaran,
 I hvars hägnad, trygg i faran,
 Dygden allestädes bodde,
 Då hvar man den andre trodde
 Och med lust hvar andra tjente
 Uti tro och fröjd förente,
 Då man ej i ensam smärta
 Mäste än, med krossat hjerta,
 Vid sin hembygds svundna ära
 Sig i harnisen gråt förtära,
 Som jag nu vid Rhenens stränder
 Tröstlös vrider mina händer.

Dyster ängslan mig förtärer
 Bortt min glädje-dröm har farit;
 Då jag ser hvad fordom varit,

Då jag minnes flydda tider
Såret djupt i hjertat svider.

Far då väl i hulda vågor
J som tändt min smärtas lågor!
Dock af qvalets bittra snyftning,
Väcks mitt mod till högre syftning;
Och en bättre ungdoms källa
Känner jag ur såret välla,
Och mig bjuda dygd och ära
Vapnen mot det falska bära. —
Kan jag ej med Eder lefva
Till Ert mål jag dock vill sträfva. =
Hvart jag af mitt hjerta föres,
Männer brinna, sånger höres,
Och jag ökad tillit känner,
I en krets af ädle vänner,
Att den blyge kärlek skydda,
Bygga den en bergfast hydda;
Med ny kraft på banan träda,
En förenad ström att leda,
Ja! en ström af lust och smärta
Ur ett enigt brödra hjerta,
Som af qväden återljuder.
Och hvar vän till samband bjuder. =
Då på nytt — den timman stundar
Snart — men fröjdens rike grundas.

2 A n m ä r k n i n g a r.

På vägen från Mainz ända till Metz befinner man sig, icke allenast i anseende till språket, utan äfven i henseende till tragten, ännu på Tysk botten. Man reser genom de skönaste skogar, hvilka fylla själen med romantiska känslor, och lifva minnet af det gamla Tyska lefnadssättet, som nu är försvunnit.

En annan karakter antager jorden, så snart man inträder i Lorraine, och man börjar höra det här ganska illa ljudande Fransyska hvardags språket. Man ser icke mera desse höga stammar och hotande klippor, och man längtar förgäfvos efter fäderneljordens friska skogar. Det felas dock icke artiga utsigter; täcka dalar och kullar, rikligen prydda och omflätade af små trån och buskar, sysselsätter ögat på mångahanda sätt. Men man söker dock förgäfvos någon ting, som kunde gifva ett stort intryck; det är ett ytligt, klart men något enformigt behag, som utgör karakteren af detta landskap, hvilket liksoin inbjuder och förbereder bekantskapen med denna märkvärdiga och lättfärdiga nation, ibland hvilken man snart förglömmar denna hvardagliga natur-skönhet.

Det må i sanning förefalla dig ganska välgat, att jag redan efter de första intrycken

eller blott efter minnet af dem, vågar mig att tala om en national-karakter, hvilken äfven för den skarpsinnigaste och uppmärksammaste betraktare icke kan blifva annat än svår att bestämma. Hör då huru jag kommit till denna djerfhet, eller snarare huru jag tänker derom. Jag tror icke mycket på den konsten, att karakterisera Nationer såsom Individuer, så framt denna karakteristik skall vara fölgden af ett långsamt studium eller en konstmässig åskådning, och det felas mig den erforderliga talangen, att betrakta människor såsom konstverk utan lif och känsla. Om du derföre önskar veta hvad impression som Fransyska nation gjort på mig, så är det rent af blott de första intrycken hvilka jag kan erbjuda såsom näring för din nyfikenhet. Ty blott vid de första intrycken äro vi verkeligen helt och hållet opartiska och fördomsfria, då synes oss människan verkeligen som en ren konstproduct, men knäpt är det första fria betraktandets ögonblick förbi, förän vi inbegripas i verksamhet och styres af afsigter, förän man väljer sina bekantskaper för ett bestämt ändamål, och om detta än är alldrig så stort och vidt omfattande, så skall det dock nödvändigt inskränka vår åskådning inom den krets med hvilken man, i anseende till tillfälliga omständigheter står i närmara relation; vi hafva knäpt tid att, under flygtiga ögonblick, i

förbigående riktigt uppfatta hvad som tillfälligt vis erbjuder sig för ögat; och hvad som är viktigast, vi taga parti för och emot, vi äro ingenstädes likgiltige huruledes vi finna hvar sak vara beskaffad, eller huru vi se den förändras; vi hafva sinakat frugten af kunskapens träd på godt och ondt, således förlorat sinnets och omdömetts oskuld och dermed den fria åskådningens rättigheter. Med ett ord, den som förer ett verkamt lif bland en nation, kan värka på den, och kanhända leda och bestämma den efter sin afsigt, men för att karakterisera den, måste man vara en fremmande, och det är man, i sträng mening tagit, endast i momentet af det första intrycket. —

Vi hafva ofta under vår resa, påmint oss den afton som vi tillbragte på Theatern i Mainz; och här i Paris har jag först insett att vi ej hade orätt deri; ty ehuru väl intet skådespelare sällskap i Provinserne, hvad vissa finheter i action och deklamation angår, kan uthärda jämförelsen med Pariserboarnas, så hafva vi allt för rikeligen, på den lilla Skådeplatsen i Mainz, funnit det som mäst måste frappa en Tysk och som likasom utgör hufvuddragen till det hela. Det första stycket som spelades, var: De tre Sultaninnorna. Action var intet märkvärdig, men sången så mycket mera. Man känner det vanliga Fransyska framställningssät-

tet; och det kunde ej annat än förvåna oss att höra hela huset applaudera dessa löjliga missljud in unisono. Någre Fransoser sökte väl sedermera öfvertyga oss, att det åtminstone hos någre varit Ironi och aldeles icke tillfredsställelse; men visserligen då blott hos några få, ty klappningen var för allmän och för hjertelig. Den andra piesen var, enligt den nyare smaken, högst sentimentalt och något revolutionärt obygghet. Hjerten i bojor och trasor, förhugrad och sliten af passioner, hvilka han så vål som sin hunger sökte uttrycka i en passande aria; speltes väl, det vill sägas så, att han nödvändigtvis måste upväcka den högsta afsky. Actören å sin sida, hvilket bland Fransyska konstnärer i denna klass, är lika så allmänt som berömvärdt, ansträngde på det högsta alla möjliga kroppsliga krafter och organer, och man kunde icke neka honom all talang. Du kantänka, hvad bifall denna representation skulle vinna bland de raska officerare, hvilka till större delen upfylldes Spectakelhuset. —

En icke blott sentimental, utan rent af konvulsivisk passionlighet *) är den mäst i ö-

*) Huru skall man försvenska ordet Leiden-schaftlighet?

gonen fallande egenskap hos Fransosernas allvarsamma theatraliska föreställningssätt; och att denna egenskap ligger djupt grundad i Nations karakter, lärer alla tiders historia, och ej blott den nyare efter Parisiska bröllopet eller Revolution. Men denna sida af karakteren kan naturligtvis i verkliga lifvet och i vanliga fall, blott svagt framskynta, och endast vid stora tillfällen helt och hållet uppenbara sig. Och dessa fall som af historien bevaras, visar oagtadt all möjlig förklädning, dock allt för tydligt lejonets halfspända klor.

En äfven så allmän egenskap i den Fransyska karakteren, som denna konvulsiviska häftighet, är den lättsinniga glättigheten. Den förekommer en fremling, på en munter resa genom till större delen frugtbara trakter och ett mildt klimat, så mycket angenämare, som den utsträcker sig genom alla åldrar, stånd och kön. Gemene mans egna häftighet fulländar det behagliga hela, och gifver den allra ringaste förändring i det hvardagliga lefnadssättet en intressant färg. Man kan säga, att den vanlige Fransosen är lycklig och nöjd, blott han dageligen har några skålpund hvetebröd, vin och vatten så mycket han behagar och får höra några hundra gånger ordet Monsieur. Att dömma efter känslan af det närvarande är han att räkna bland jordens lyckligaste inneväanare. Vis-

serligen förlorar hans lif på det hela derigenom i interesse, att allting i det Fransyska lifvet är så noga afmätt och bestämdt; huru man i hvarje fysiskt eller moraliskt och politiskt förhållande eller omständighet bör handla, tänka ja till och med tala, det vet en någorlunda bildad Fransos ganska noga förut; så att det tyckes mig vara en hög grad af beskedlighet och politesse hos desse människor, att de verkligen lefva sitt lif till ända, och icke på en gång läsa det ifrån sig som en läxa.

Denna det fransyska lifvets bestämdhet grundar sig på denna Nations universalitet, då nämligen hvarje individu ända till förvåning liknar den andre, så att i synnerhet den som är van vid tyskarnes individuella bildning, har ganska svårt att märka de yttersta fina skillnader som ännu finnes i tvänne fransosers karakter och sätt att vara. Och man är verkligen böjd att anse det som en verkan af denna i den sinnliga världen så synbara böjelse för slöseri hos Naturen, att den frambragt en så stor mängd lika Individuer, då dock den karakter, som denna nation tyckes vara bestämd att uttrycka, lika tillräckeligt kunde hafva blifvit framställd hos en enda person,

Så mångahanda reflexioner erbjuda sig för tanken, om man en gång gör någon ting så

sällsamt af natur, villkorlighet och händelse sammansatt helt eller fragment, som mästadels det är som vi kalla Nation, till föremål för vår eftertanke.

Denna Universalitet, eller monotoni, om man så vill kalla det, är ostridigt hufvudorsaken, hvarföre man lefverså lätt och så angenämt bland Fransoser och hvarföre de i allmänhet äro så älskvärda; och om det tvång som herrskar i Pariser Cirklarne ofta förekommer vår känsla som ett störande och fjättrande pedanteri, så böra vi icke förgäta, att detta tvång är någon ting som endast kan finna rum inom de högre ståndens trängare kretsar i en hufvudstad.

En högtidlig anblick för en fremling är den af Fransyska arméén. Äfven nu, och hvad bör den ej då vara, när alla dessa krafter sättras i rörelse och en enda ande uplifvar det hela? — Jag är ingen kännare af militairiska evolutioner, men det är nöjsamt att se huru lätt och tvånglöst alla rörelser ske. Ännu märkvärdigare äro de unga krigares fisiognomier; alfvarsamhet är deras ansigtens herrskande karaktersdrag och ur alla, blickar ett äregirigt och trotssigt väsende. Men detta är dock i alla fall blott en isolerad åskådning. Försätter man sig då deremot midt uti en Fransysk

stad och bland dess Innevånarens industri och arbetsamhet, så påminnes man af ingen ting om detta förenämnda skådespel. Ja, man skulle kunna lefva hela år i hufvudstadens cirklar, utan att ana möjligheten af en sådan armée, som nu en lång tid betäckt och omgifvit Frankrike, om man ej tillfälligtvis på gatorna mötte desse marscherande skaror. Och detta har för mig gjort rätt tydligt huru det kom till, att så många vid början af revolution genom sitt uppförande beviste, det de aldeles icke kände sin nation.

Revolution har visserligen bragt Fransoserna i en något närmare bekantskap med sig sjelfva, men den gamle principen herrskar dock än. Ja, denna okännedom tyckes ifrån det minsta till det största vara en bestämd egenkap i National-karakteren. I allmänna lefvernet tyckes man aldeles icke ge agt på de egenskaper, som utomlands dock mäst rekommendera detta folk, då man deremot lägger betydlig vikt på andra som äro af en vida tve tydigare beskaffenhet. Så är det äfven till en del i konster och vetenskaper. Redan för århundraden sedan hafva fransoserna sträfvat att utmärka sig i sådana konster för hvilka de dels icke hafva någon eller åtminstone blott en högst obetydlig fallenhet, såsom i Musik, Måleri, Poesi och dylikt; då de deremot alde-

les icke visa den stolthet öfver deras odödlige män i Kemi, Naturalhistoria eller värtalighet, som de öfrige Europeiske Nationernas högljudda deltagande skulle kunna rättfärdiga.

Den industri som jag, i motsats med arméén, nämde, skall aldeles icke gifva dig någon tarif på Nations merkantiliska tillstånd, utan blott på stadslifvet i detta stora rike. I en medelmåttig stad, sådan som Metz t. ex. den betydligaste vi mellan Mainz och Paris passerade, ser man handelsbod vid handelsbod på alla gator, och knäpt är ett enda hus derifrån undantagit; allting synes hafva något att sysla, allt sker på gatan, eller är utställt på den, och lifvet synes vara upplöst i ett allmänt köpande och sälljande, förtärande och beredande. Att detta på de trångare gatorne i synnerhet åstadkommer en egen och sällsam trängsel af icke blott människor, utan äfven af lugter och objecter för ögat, kan man lätt föreställa sig. En sådan trång Fransysk gata full af handel och vandel, frugtmånglerskor och parfymörer, gat-skrikare och tractörer, skoputsare och prägtiga bodar, är liksom ett lefvande galleri af nederländske målningar. Så är den äldre delen af Paris beskaffad, kring hvilken de nyare sköna kvarteren lägrat sig som en ny stad och utbredd sig öfver denna gamla grund. Hvad som annars vanligtvis är en indelning blott i

anseende till mannen, finner här i sjelfvs verket rum; det är liksom tvänne städer i en, en gammal och en ny, icke blott i anseende till Kronologien, Quarteren eller byggningssättet, utan det är en helt olika bild af lifvet som den ena erbjuder framför den andra. Elegans och bekvämlighet är det hvad som herrskar i den nya, boningshusen äro belägne mellan trädgårdar, aflägsne från gatornas buller, så att man ofta blott hundra steg från de bullersammaste platser, kan lefva i det djupaste lugn, lik som på en enstaka landtgård. Detta företräde kan på vist sätt gälla som en ersättning för det att man, i de mest frequenterade delar af staden, icke får se något hus hvars Arkitektur genom en stor styl, kan gifva vårt sinne en lugn eller sublim stämning. Derpå är det också här icke räknat, men ögat blir deremot på mångfaldigt vis förnöjdt och nästan blandat af en aldeles förträffelig eclairering. Detta är icke blott en tillfällig egenhet, utan en herrskande smak och jag måste nästan säga behof. På hvarje offentlig plats, vid hvarje offentlig förnöjelse är ljusens glans nästan det väsenteligaste; efter detta går man, det är den magnet som ofelbar samlar trängseln omkring sig; och man måste tillstå, att man här gått långt i eclaireringskonsten. En prägtig illumination är också ostridigt någon ting ganska förträff-

ligt, isynnerhet en sommarafon i en stor trädgård och vid afvägsen musik. Men derpå är här icke att tänka, ingen musik ljuder på offentliga platser, ja man talar knapt; man hörer blott ett sagta hviskande, men deremot ser man alla som förbigå, och man måste medgifva att kvinnorna här isynnerhet förstå sig på att på det mångfaldigaste sätt låta se sig. Men man tröttnar snart dervid, det hela förekommer en dystert och ödsligt och man längtar efter musik och och sång och friare njutning; men förgäflves, ty man finner väl här allt gjordt för sinligheten, men intet för fantasien. Dessa båda människjovarelsens egenskaper äro — obegripligt nog — rent åtskilda, och på den sednare röjes en så stor brist, att det förefaller otroligt då man ej sjelf sett prof derpå. Men emedan fantasien tiger, måste sinnena oupphörligt vara syslosatte; därför förvandlas här all ting, i bokstaflig mening, till Skådespel, hvarje Skådespel till sammelplats för trängsel och trängseln sjelf ofta till ett nytt Skådespel vida interessantare än det ursprungliga. Trängsel och spectakel, utgöra det här varande lifvets elementer, och dertill kommer allt tillbaka, men visserligen är det en trängsel och ett spectakel som icke har sina likar. —

Denna besynnerliga brist på fantasi är kan hända tillräckelig att förklara alla de frappantaste olikheter i fransyska lefnadssättet och kö

rakteren; ur denna princip följer allt. Sjelfva den Egoismen öfver hvilken man i allmänhet så mycket klagat, tyckes kunna räknas hit; och han synes mig värdeligen ganska frappant och ganska grundeligen utbildad; och det förnämligast i anseende till det för afsigt bestämde, som äfven i de minsta saker är rådande. Det händer alldrig att en fransos af förstånd, företager något utan ändamål. Det gäller i alla möjliga förhållanden, det blir såsom afgjort antaget, och motsatsen anses ibland vettigt folk icke möjlig. Derföre söker man här förgäfvets otvungen, afsigtlös, naiv och hjertelig sällskaplighet, hvilken så lätt blir ett behof för hvar och en som erfarit dess behag. Der hvar-est detta beräknande för ändamål, äfven bland uppfostrade menniskor, herrskar, der måste det bland den lägre folkklassen snart komma så långt med förståndigheten, att man ingenting kan erhålla utan penningar; ett ondt för hvilket det blott kan räknas för en ringa ersättning, att man vanligtvis äfven kan erhålla allt för penningar. Visserligen synes sedefördärfvet här djupare och allmännare, och nästan är man förledd att tro det så vara.

Men det vare långt från mig att vilja anse denna grundliga egoism för en enda nations afgjorda karaktersdrag. Det sagda må endast

anvisa den plats som denna nation intager bland det Europeiska förderf som utmärker vårt tidehvarf. Älven den omtalta bristen på fantasi, som aldrig kan vara naturlig, utan blott en följd af en allmän eller tillfällig fördöfning, bör icke tillskrifvas en nation, utan hela tidehvarfvvet, som en ursprunglig karakter, om ännu yttringen af detta allmänna onda ingenstades skulle synas så allmänt som här.

För franska nations bestämde karaktärsdrag kunna endast de båda egenskaper räknas, hvilka i dess snillealster uppenbara sig som dess egentliga element; nämligen denna glödande passionlighet, som utgör det helas grundton, och denna qvicka glättighet, hvilken såsom det fransyska snillets sälsynta men skönaste blomma är så förnöjande. Dessa egenskaper, som dels synes vara medfödda, dels grundade i klimatet, skola i århundraden blifva oförändrade, eller dock åtminstone blott i ombytt gestalt alltid å nyo återvända, under det vi, om vi ännu icke skulle kunna upleva det, då väl kunna förutse, att desse i sjelfva verket blott negativa egenskaper omöjligen skola hafva en evig varaktighet. —

3. B e t r a g t e l s e r.

I början tyckes det som olikheten mellan de båda nationerna icke vore så betydlig. Jag

kan därför icke undgå att möta dem, som hos oss så öfver höfvan tala Fransoserne, med den frågan: äro då de vanlige tyskarne så mycket bättre? Och vid huru många omständigheter kan man icke använda denna fråga i de mänskliga angelägenheternas närvarande bedröfliga skick! - Öfverallt finna vi en gräselig massa af platthet, hvilken är rätt utbildad och genombildad, och hvilken i mer eller mindre grad, insmygdt sig i alla konster och vetenskaper. Den herrskande principen i alla saker som röra mänsklighetens interesse, och hvad som allting leder och afgör, är ocker och vinst; en magt mot hvilken icke blott alla filosofiens bemödanden, utan äfven till ock med militäriska operationer, hvilka förräda en högre anda, sluteligen misslyckas. För denna Europeiska likhet försvinner i sjelfva verket all åtskilnad mellan nationer; och denna betraktelse stämmer mig nödvändigtvis till den mätta i mina omdömen, som du hädanefter skall hos mig blifva varse.

Dock om man betraktar denna sak icke så i allmänhet, utan mera i detail, så är det sant, att det blott är vid första intrycket som olikheten mellan de båda nationerna, till och med i det yttre lefnadssättet, synes så obetydlig; vid närmare agtgifvande märker man dock en betydlig åtskilnad. Och här är fördelen till

en stor del på Fransosernas sida. de äro åtminstone konsekventare, deras karakter och deras lefnadssätt är helt och hållet öfverensstämmande med tidehvarfvets genius; då deremot hos oss man finner så otroligt många små fragmenter af det lefnadssätt, de seder och det tänkesätt, som rådde i fordna bättre tider; och att man lærer sig värka det, att den gamla och nya tidens heterogena Elementer, som i vårt tyska hvardagslif så besynnerligt äro blandade om hvarandra, bestämt afsöndra och skilja sig för känslan, det är ostridigt den största fördel som en Tysk kan draga af sina resor.

Detta besannar ännu mera, hvad jag ren så ofta har anmärkt; att vi egentligen nu lefva i den verkliga medeltiden, och origtigt hafva försatt den i en förfluten period, som vanligtvis har detta namn, och hvarefter historien äfven plägar indelas, då dock epoken af det Tyska Kejsardömmet, från Carl den store till Kejsar Friedrich den andre aldeles icke blott var en öfvergång från ett tillstånd till ett annat, utan ostridigt något i sig sjelft ganska bestämt, äfven så väl som epoken af de gamle Republikerna, från Themistokles tills Brutus; då vi deremot synes så afgjort vara bestämda endast att bilda gränsen mellan tvänne olika tidaåldrar, och derföre i så många hänseenden äro stämplade med

nullitetens karakter. Ty till den kraftiga förvirring, som utgör karakteren af den tidigare medeltiden, från romerska väldets undergång till Tyska Kejsardömet's början, kan det bland oss af många giltiga grunder icke komma.

Att jag gör denna anmärkning just här, skall i vist afseende förefalla ganska märkvärdigt; ty likasom de nyare tiderna ligga midtemellan den origtigt så kallade medelåldern och en annan oss obekant tid, så ligger äfven Paris — som man här vanligtvis kallar *la capitale de l'univers* — egenteligen midt i Europa. Det ligger hvarken i söder eller norr, förgäfvets söka vi här så väl det ena som det andra, det ligger just midt emellan båda väderstrecken. —

En sådan medelpunkt är just den öst, som bäst passar för dylika reflexioner, och just deraf erhåller en del af sitt interesse. Jag må därför fortsara att, som jag redan börjat, meddela dig ännu flere ideer öfver vår tid och vår verldsdel, hos hvilka du dock ej får tadia det att de äro för allmänna, ty det är just min afsigt att framställa de aldra generellaste. —

Om det är mig tillåtit att efter Historien dömma människorna och ländernas individuella karakter, så tror jag att vi göra ganska oräde

då vi så rent af betrakta Europa som något absolut ett och helt, så vida det icke blott är fråga om en vilkårlig, utan om en naturlig, klimatisk och organisk enhet och indelning.

Jordens Teori måste af vår Werner, Ritter *) och Steffens **) ännu mycket vidare utbildas och fulländas, för att öfverallt kunna förutsätta tydliga begrepp om konstruktion af hela den fasta delen af jordytan, som vi kan hända aldrig riktigast böra betrakta blott som ett ofulländat utkast och Embryo. Men du lär dock visserligen derom med mig vara enig, att landets bildning är organisk, och att alltså de enskilda ländernas karakter, som vi klarast lära af erfarenheten, icke mathematiskt bör bestämmas efter graderna af deras sydliga eller nordliga läge, utan är den snarare att härleda ur en inre organismus, och således tillhör det oss att uppfatta hvar och en serskilt efter dess individualitet som organisk kropp.

Det norra och det södra Europa synes mig, ur denna synpunkt betraktadt, tvännerent af åtskillda länder, hvardera, i följd af sitt inre väsende, ett eget individuum för sig, som

*) Medicinæ Doctor i Jena, Natur-philosof och Chemist.

**) Dansk till Nation, lärjunge af Schelling och Werner. En af de ifrigaste anhängare af den Schillingska Natur-philosophien.

blott till det yttre våldsamt blifvit förenade. Jag vill dermed just icke påstå, att de verkliga äfven fordom varit åtskilde; ehuru väl alla de länder, som omgifva medelhafvet, i många afseenden synas såsom en enhet. Jag vill likaså litet dermed hafva sagt, att denna våldsamma förening tillika är en tillfällig; tvärtom synes mig en sådan klimatisk motsats, en sådan inre organisk tvedrägt — i fysikaliskt och historiskt afseende, hvilka synpunkter ej böra åtskiljas — väsentlig i Europas karakter. Hvad som i Orienten allt på en gång utspringer ut en gemensam källa, det skulle här mångfaldigt dela och konstigare utveckla sig. Människoanden skulle här sönderfalla med sig sjelf, dess krafter i oändlighet åtskilja sig och just derigenom blifva skicklige till så mycket som de annars aldrig skulle kunnat frambringa.

Så söndergrenade sig det hvad som i Asien värkade, som en hel och förbunden kraft, i Europa redan tidigt och liksom i följd af en inre nödvändighet, till Poesi och Filosofi; liksom det blott är en subjectiv och Europeisk åsigt att skilja vetenskaper och konster från hvarandra. Redan den klassiska ålderdomen och den moderna romantiska tiden, som i mera än ett afseende visserligen bildar en fullkomlig motsats, framställer för oss ett sådant Euro-

peiskt åtskiljande, då mycket af det som båda dessa hafva såsom bestämdt och eget för det menckliga sinnets bildning och trefnad, i Indien är förenat till högsta skönhet, eller består tätt närgränsande i kraftigaste egenhet utan något ömsesidigt uteslutande. Så, för att ge ett exempel i det som isynnerhet ligger de inre krafternas medelpunkt nära, finner både de kristnas andeligaste sjelfförnekelse, och den Grekiska myttrigionens yppigaste materialism, sin högre utbild i bådus gemensamma fädernesland, i Indien. Besinnar man den sublima sinnesart, som ligger till grund för denna i sanning universella bildning och som sjelf gudomlig vet att utan åtskilnad omfatta allt gudomligt i sin oändlighet, så skall det hvad man nu för tiden i Europa kallar religion, knapt synas oss förtjena detta namn, och man borde råda den som ville se religion, att, som man besöker Italien för att studera konsterna, för detta ändamål resa till Indien, hvarest han säkert skulle finna ruiner och fragmenter af det, hvarest han förgäflves skulle se sig om i Europa.

En dunkel känsla, att denna Europeiska afdelning af det klassiska och romantiska egentligen är onaturlig och rent af förkastelig, ser man af den nyare tidens försök, att tillegna sig antikens anda. Jag talar icke om karte-

katurernas af ålderdommens hjeltar, hvilka på den politiska banan upställdt sig som de sammens kopior, och icke heller om några skalders och målåres misslyckade och vanmäktiga försök, hvilka icke kände det romantiska men dock ville vara antika. Jag talar egentligen om tvänne fenomen. Först har det verkligen till en viss grad lyckats för den katolska Religion, att göra den artistiska glansen och reteliten, den poetiska mångfaldighet och skönhet som utmärkte grekiska mythologien, till sin egendom, så vida det var möjligt i anseende till principernas olikhet och ensidighet, men äfven det lilla goda, som derigenom ernådades, måste dels stanna vid blotta anlagen, dels åter aldeles försvinna eller urarta och förderivas i följd af så många klimatiska och politiska omständigheter och hinder. Det andra exemplet är vår filosofi, som, ehuru till datum utan afsigtlig härmning, dock så helt och hållet öfverensstämmer med ålderdomens, att den blott synes vara en fortsättning af densamma. Icke blott i vår Idealism, utan redan hos Spinoza förräder sig denna anda, och ehuru väl han själf icke personligen var någon vän af de grekiske filosoferne, så skall man dock i hans system finna oändligt flere punkter som närmare likna deras läror, än någon annan den moderna tidens princip eller produkt. Detta bör så mycket mindre förundra oss, som ålderdomens fi-

losoper aldeles icke i sin egen tid voro inhemska, utan deremot mindre böjde för den tidens offentliga lif och religions principer, och i mera än ett afscende isolerade förelöpare för den moderna tiden; liksom allt hvad som är hvartannat rent emotsatt, nödvändigtvis med någon länk måste organiskt vara förbundet. Det är ej svårt att i allmänhet veta detta, men väl det, hvarpå det egentligen ankommer; nämligen att riktigt finna hvarje enskilt öfvergång och förbindningspunkt.

Och hvad är då karakteren på den klassiska ålderdomen? — Utom klassisiteten, d. ä. det enskilt organiska fullhet och lyckliga fulländning, intet annat än enskildhet och afsöndring. Sönderdelande och beständigt längre drifvit sönderdelande af de mänskliga krafternas och tankarnas enhet och helhet. Hos de nyare har denna princip tagit en ännu skadligare riktning. Hos de gamle omfattade epoken af deras moraliska och politiska energi, från Themistokles till Brutus, dock tillika äfven den af den största och herrligaste utbildning i alla konster och vetenskaper. Då deremot vår Poesi, bildande konst, musik, kritik och äfven filosofi äro af ett ganska sent ursprung; och om vi undanta en slags poesi, äro de allesamman först då uppkomna sedan Europa, i moraliskt och politiskt afscende redan blifvit förstört och gått

under. Derigenom har all högre lefnadskraft
 fullkomligen blifvit undandragen mängden.
 Det är ej nödigt att ur det praktiska lifvet
 eller ur politiska förhållanden anföra flere e-
 xempel på denna tendens. Åtskiljandet har
 nått sin yttersta punkt; Europas karakter är
 nu helt och hållet fulländad och synbar gjord,
 och just det är det, som utgör vårt tidshvarfs
 väsende. Derifrån denna afgjorda oskicklighet
 till religion, om jag må bruka detta ord, och
 de högre organernas absoluta död. Djupare
 kan människan icke sjunka, det är icke
 möjligt. Man har i det villkorliga åtskiljan-
 dets konst, eller hvad som är det samma, i me-
 kanismen verkligen gått ganska långt, också
 är människan sjelf förvandlad till maschin, i
 hvilken blott så mycken anda är öfrig, att
 man i nödfall derur kan demonstrera: att men-
 niskan dock verkligen i något är olika med
 djuren. Ja, detta allmänt herrskande väsen, den-
 na procentareprincip, känslösamhet och små-
 hetsande, detta anständiga koketteri och elen-
 de, denna absoluta obekantskap med vår egen
 bestämmeelse, denna oändeliga skrifflusta och
 pladdersjuka, och dervid denna dåragtiga In-
 bildningen om sig sjelf, och den fullkomliga
 okänsla för allt stort, som redan verkligen
 var på jorden; allt detta tillsammanstaget må-
 ste uppfylla den tänkande maunen med ett

föragt för sitt tidehvarf, som sluteligen öfvergår till likgiltighet för all ting.

Men deraf, att det redan kommit så vida, följer alldeles icke att det nu snart måste blifva bättre. Vi skola tvärt deremot ingen ting kunna hafva att invända, om en historisk filosof, efter mogen öfverläggning, skulle finna det sannolikast, att menskoslägtet i Europa aldeles icke kan upphöja sig till något bättre, utansnärare efter några svaga försök dertill, skall det under en beständigt växande försämring från det inre förderfvet äfven nedsjunka till ett yttre tillstånd af svaghet och elende, som icke högre kan stiga, och i hvilket det då kanhända århundranden igenom måste förblifva, eller dock först, genom ett yttre ävärkande, kan blifva ryckt.

Skulle det derföre icke blott vara ett misslyckat infall, skulle det derföre verkligen vara allvare med en revolution i Europeiska sederna, tänkesättet och politiska förhållande, så måste den väl snarare böra komma från Asien, än att vi äro i stånd, att härifrån styra meniskoanden öfver hela jordklotet. En verklig revolution kan blott frambryta ur de förenade krafternas medelpunkt, och således är organ för den samma icke mera för handen hos mängden i Europa; men i orienten åter kan

Entusiasmens möjlighet aldrig så ända till sista spåret utrotas, emedan naturen sjelf ditlagt en ursprunglig och aldrig fullkomligen uttorkande källa därför.

Sedan Alexanders tid äro alla försök, såväl Romarnes som Tyskarnes, under karestågtiden, att eröfra Asien, och att ånyo bilda och liksom Europisera det, fullkomligen misslyckade. Nu har väl ganska litet af Asiens sista stora revolution, som upptändes och utbreddes af Araberna och Mahomet, kommit till Europa och icke slagit annat än högst svaga rötter der. Men vi kunna dock aldrig komma att förgäta hvarifrån vi hämtat vår religion och vår mythologie, d. ä. lefnadens princip och begreppens rötter, om än allting här ånyo blifvit omställt och ända till oigenkänlighet urartadt. Hittills är således efter all sannolikhet, öfvervigten på Asiens sida.

Men är då Europa nu en så helt och hållet af naturen vårdslösad och rent af elendig verldsdel, som till ex. America efter vissa filosofiska Geografers mening lärer vara? Nej visserligen icke; och ingen historicus, ingen naturforskare skulle någonsin vilja gilla en sådan mening.

I sjelfva det fullkomliga förderf hvarunder Europa är nedtryckt, äro fröna till en högre

bestämmelse synbara. Men visserligen bör denna visa sig som en ganska blygsam och enkel, om vi vetenskapligen sköta kunna bestämma den; och i båda fallen således skulle vi handla klokast, om vi helt och hållit sökte göra oss af med den så allmänt utbredda dåraktiga inbildningen om vår verldsdels herrligheter och företräden, liksom den barnsliga fördommen om vårt tidehvafvs oerhörda förträffelighet.

Hvad fördom stort och skönt var, är så helt och hållit förstört, att jag icke vet, huru man i detta afseende en gång kan förmoda, att Europa såsom ett gifvit helt ännu är till, då den snarare kan anses såsom ett efterlemnadt resultat af det, hvartill den moderna bildningens tendens nödvändigt skulle föra. Den kan anses som aldeles fulländad, emedan den redan kommit till sjelfförstörelse. Det gifves således åtminstone rum för någonting nytt, och äfven emedan allt är sönderstyckat, finner man medel och ämne till allt. Och mod att ur ruinerna uppdraga och grunda en ny verld bör icke kunna föla oss, då vi besinna, att till följe af den organiska ordningen mellan de telluriske krafterna just här är stridens egentliga plats, att här det goda och onda på jorden häftigast kämpa, och att mensklighetens öde här således måste afgöras. Det är åtmin-

stone ett interessant land, om det än i sublimitet och behag skulle vara mindre utmärkt än andra, och vi hafva åtminstone ingen orsak att vara missnöjde med ödet, för det att vi just här blifvit placerade. Ätven så skulle vi hafva mycket orätt om vi efter intrycken i vårt inskränkta läge, ville bestämma domen öfver universum, och den goda och onda principens ömsesidiga förhållande; ty då borde den fysiska astronomien uppträda och undervisa oss, att den planet vi bebo, just väl icke är så gynnad framför alla andra, som den menskliga fåfängan sig föreställer; utan kanhända snarare en af de mindre betydliga, hvars första grundkarakter är en deciderad svaghet, men i svagheten en allmän medelmätta, och i medelmättan en djupt inrotad och egen bräcklighet. —

Dock har jag kanhända redan talat för mycket om en materia, som endast med försigtighet bör vidröras! —

Lät oss återvända vår blick på det förrige objectet och något utvidga den. Om de delar af jordklotet, som vi ganska betydande kalla Orienten och Norden; utmärka den goda principens synbara polus på den samma, hvaremot allt det öfriga kan betraktas blott som tomt

rum, obildadt och rådt ämne, bestämd svaghet och oskicklighet, eller rent af som motsträfvande hinder; så är den punkten hvar på egenteligen allt ankommer, den, som skall förbinda dessa båda motsatser, och den kan möjligt vis icke sökas antorstädes, än i denna efter utseendet icke synnerligen gynnade verldsdel; och i denna mening kunde man väl säga: att det egenteliga Europa en gång måste uppstå. Hvad vi hittills känna deraf, detta afsondringsfenomen nämligen, är blott den svaga yta under hvilken de ännu för svaga anlagen till motsatsernas förening uppenbara sig. Vi skola icke blott orkeslöst påse utvecklingen hëraf, utan sjelfve taga den verksamaste del deri, vi sjelfve skola medverka, att bringa de teluriska krafterna till harmoni och enhet; vi skola öfverallt i mäktiga strömmar omkring oss utgjuta så väl Nordens järnstyrka, som orientens stålbrand; moraliskt eller fysiskt är här det samma, hvarest denna lilla åtskilnad icke mera gäller; och då först kunna vi hoppas på lyckans osynbara bistånd, på en utgång som vida skulle öfverstiga gränssorna af det man möjligtvis kunnat vänta. —

7 Ett vidlöftigare detaillierande af denna idé förbehåller jag mig till en annan tid. Här vill jag blott ännu ärinna, att vi icke böra räkna fortskridandet till detta mål efter århund-

dranden utan efter årtusenden, så framt vi vilja förstå hvad lifvet och häfderna tydeligen sagt oss. Man plägar äfven i detta afseende helt och hållet förgäta och misskänna menskor-nas natur och jordiska förhållanden, och endast lefva i såfänga förhoppningar och inbildningar; en grundeligare insigt i tingenas väsenden måste äfven från denna sidan lära oss måtta och blygsamhet. Den eviga fullkomligheten står dock likväl ändå fast; vi måste blott tänka oss det efter något större tids dimmissioner, än efter den vanliga litenhetens måttstock. Och det är så mycket viktigare att erkänna detta, som ingen ting bättre kan lära oss den sinnesställning, i hvilken vi alla äro kallade att arbeta för mensklighetens odling för närvarande och kommande tider.

Francesca och Paolo.

Efter Dante *)

*Sedan Dante mött Virgilii anda, hvilken tillsa-
de honom att Beatrice skickat honom, att leda Dan-*

*) Ur Inferno, Cant. V. — Då Dante är aldeles obekant för de fläste af mina landsmän har jag trott mig icke göra illa i att genom öfversättningen af denna Episod, söka gifva en aning om hvad hans sublimes poem innehåller. — Vid tolkningen har jag bemödat mig om den högsta möjliga trohet,

te genom Hellsvetet och Purgatorium, begåfvo de sig på vägen, och genomvandrade förgården (ei första kretsen af de fördömdas boning, och ingingo i den andra, i hvilken de menniskor straffades som tillbragt sitt lif i sinlig vållust. Och underrättade Virgilius Dante om namnen på de olycklige, hvilkas straff bestod deruti att de oupphörligen, med en förvånande hastighet, kringfördes af hastiga vingar.

Och sedan min ledsagare nu hade

Täckts namnen på de förra mig berättas;

En tyngd af sorg sig på mitt hjerta lade,

„Hur gerne tala ville jag vid detta

Betryckta par, jag sade, som der flyga,

Och mer än vinden synes vara lätta.“

Och han till mig: „Gif agt när de sig smyga

Förbi oss, vid den Gud som föreskrifvit

Sitt lagbud dem, att stanna dem betyga.“

Och när dem vinden tätt emot oss drifvit,

Jag sade då: „O i betryckta vänner!

Mig gifven svar, om det förnekt ej blifvit.“

Likt dulvan som, då kärleks bräusten bränner,

Mot maken tar, att bjuda ljuf försoning

För allt det qual hon, ensam lemnad, känner:

Så ur den krets som blifvit Dides boning

De kommo; och för vindens il, den vilda,

Vid mina ord, de njöto nu förskoning. —

„Hvem är du väl, du vänliga och milda,

Som velat genom dessa rum dig våga

Till oss, hvass lif så tidigt blefvo spilda,
 Om blott hos Gud vår bön hade förmåga
 Vi skulle honom bedja för din lycka,
 För det så hult du dela tycks vår plåga,
 Säg hvad du bäst att veta skulle tycka!
 Att säga allt för dig, är jag benägen,
 Då vindarne nu oss ej med sig rycka, —
 Den ort, der jag såg dagen, är belägen
 Uppå den kust der Po till haf sig vänder,
 Af hundra bäckars tropp åtföljd på vägen.
 Och kärleken, som lätt ett ädelt hjerta tändet
 Mig knöt till den nu vid min sida gräter.
 Och hvilkens lif blef släckt af mördar-händer,
 Och kärleken som En att älska ej tillåter
 Så starkt för mig hans öma hjerta rörde,
 Att han — som du nu sec — ej mig förlåter,
 Ja kärleken till samma död oss förde;
 I Cains krets*) vår mördare skall brinna.”
 Då dessa sorgsna ord af dem jag hörde
 De armas namn jag kunde mig påminna
 Och jag sönk ned af sorg. — „Hör upp
 att drömma!”
 Befalte skallden, „timmerne försvinna.”
 Och suckande jag sade: O! hvad ömms,
 Hvad lifva tankar, och hvad milda löjen
 Ha lockat dem att marter-bägarn tömma.”
 Och vänd till dem, jag talade: „O höjen

*) Så kallas den rya sferen af den nionde kretsen, i hvilken de syndare straffas som slitit släktskapens band. —

Ännu Er röst; och huru djupt Er plåga
 Mig rör, i mina bittra tårar röjen! —
 Men säg Francesca! huru du din låga,
 För den, åt hvilken du ditt hjerta gifvit,
 Och dina önsknningar, att yppa kunde våga.”
 Och hon till mig: „Ej större qual det blifvit
 Än att i plågans stunder sig besinna
 På bättre dar (din mästare så skrifvit). —
 Men om så ifrigt du vill kunskap vinna
 Om dessa starka band som oss förena,
 Jag tala skall, fast mina tårar rinna. —
 En dag vi läste, utan ondt att mena,
 Om all den fröjd som Lancilotto kände;
 Och sorglöse vi voro och allena.
 Och denna läsning våra sinnen spände,
 Och kommo våra tungor till att stamma,
 Men i en blick vår olyckseld sig tände.
 Ty då vi läste om den ljufva flamma
 Som kyssarne de älskande beskära.
 Då denna sköna yngling i det samma
 Kom med sin mund mot mina kyssar nära. —
 (Galeotto *) var vår bok, och som den
 skrifvit)
 Och denna dag vi icke läste mera.” —
 Då af den ene detta talat blifvit.

*) Galeotto är i Italienskan en benämning som utmärker en kopplare; för öfrigt hette den som öfversatt Romanen om Tristan och Lancilotto, Galeotto. Det är detta som Dante genom närvarande ordlek vill tillkännagifva, =

Den andra grät så grymt, att utaf smärta
 Mitt innersta blef liksom sönderrifvit
 Och hvarje droppa stelnad i mitt hjerta.

Sedemålning af Carl den Stores Tidevarf.

Efter Johannes Müller *):

I det 255:te året efter Alemannernes nederlag vid Zulpich, i det 218:de året sedan Godemar förlorade Burgundionernas rike, och i det 268:de ifrån början af den Merovingiske Chlodvigs grundade välde, blef utaf den Nation, som här hade infött i Gallien, den Konungliga värdigheten tagen från hans efterkommande. Sedan Major Domus **) Pipin, med list och våld förstätt att till sin fördel åstadkomma denna förändring, stadfastade den Romerske Påfven Stephanus, med apostoliskt anseende, hans stam i besittning af Frankiska Konungariket; på samma sätt som i en obekant forntid Frankerne, kanhända, i någon Tysk skog, af Vodans eller Thors Präster med en annan ed förpligtades till tro och lydnad mot Chlodvigs stamfäder.

*) Se Geschichte d. Schweitz, Eidgen. I Buch. X Cap.

**) Ett visst högre hof-ämbete mot hvilket vi i våra tider icke hafva något motsvarande,

— Denna företning af makt och värdighet njöt Pipin i aderton år; så mycken lycka grundades på hans Brors undergång och hans Konungs förnedring. Slutligen fördelade Pipin, med Rikets Hertigars, Grefvars Bisköppars och Prästers öfverensstämmande välbehag; makten mellan Carl och Carloman, sina Söner; Carloman dog efter några få års förlopp icke utan misstankar emot Carl, sin bröder.

Ingen Furste har med större Hjelte-ära fördunklat eller genom bättre regering urskuldadt Herrsklystnadens förbrytelser; genom sin sjals utomordentliga kraft förvärfvade han sig Longobardernas Thron, Roms Kejsaredöme, och öfverväldet i Tyskland; med stark hand och oförvirrad blick tillsammans höll han Europas folkstammar ifrån Verldshafvets strand till Ungern, från Tibern ända till Elbe; olycklig endast inom sin familj; liksom hans Brors luf var det genom honom. — Efter Carl den stores död, — liksom hans ofta missbrukande själ blifvit tagen från hans stam, — var bland hans efterkommande en oupphörlig vexel af Svaghet och Laster, barn med föräldrar och bröder med bröder i oupphörliga krig, vanärande af det Faderliga Majestätet, Förbannelser öfver söner, Carl den Stores Thron ett rof för Sjörfvare, hans son förtärd af bekymmer, hans afkomling förblindad, pinad af samvetsqual, i nöd och före

agt, förgiftad, flyende, fången, förtryckt och efter mångårig olycka nedstött i mörker och obetydenhet från den första Thron i Vesterländerna. I sextio år voro Carlovingerne såsom Majores Domi genom förtjenster mäktige; äfven så länge såsom Konungar icke utan blodskulder väldige; då alla Nationer på dem rigtade sina ögon föllo de förskräckligare än Merovingerne.

„Admonent et magna testantur voce per umbras,
Discite Justitiam.“

Vi skola betrakta den dåvarande fördelningen af magten öfver gods och vapen, våldets grundpelare; härpå dess ädlaste gren, Lagstiftningen; derefter dess fölgder, den Kungliga maktens gränсор, andeliga och verldslige Herrars Storhet; Sluteligen förhållandet emellan Statsförfattningen och Sederna; allt i afseende på de Helvetiska och Rhätiska Länderna. —

Folk och armee voro detsamma; Krigskonsten förblef härigenom ofullkomnad, men Nation njöt en säker frihet under store Konungar, liksom under så godt som inga. Emellan Furstar, hvilkas makt beror på en Krigshär, och andra, som äro starke genom sitt folk, är

en stor åtskilnad: Nation dömer efter gernin-
garne: för Soldaten äro penningar nog. Fran-
kernas allmänna uppbrott skedde till Landets
värn, till Frankiska rikets beskydd mot utländskt
öfvermod; årligen drogo härskaror omkring; i
hvarje Mark voro vakter utsatte, mot invärtes
uppror och fremmande våld. Mark kalla-
des hvarje bylag som gemensamt skulle upp-
bryta; detta namn förblef tillagt gränscorterna.
Egendomsägare gjorde Krigstjenst; de drogo ut
som ägde tre eller flere landtgårdar, och efter-
lemnade Tjenare och Hushållare; de öfriga
tillsköto, i mån af deras fattigdom mer eller
mindre, till de andres utrustning; man utkräf-
de vapen och kläder för ett halft år och pro-
viant för tre månader. Ryttnarne buro sköld, lans,
svärd, båga och pilar; till läger och belägrin-
gar medfördes tillbehör; den som försummade
Krigståget pliktade med Sextio Schillingar. Vid
detta straff fick ingen Herre hemförlofva
sina underhafvande; om han skiljde någon
sin vederlike från Hären, kostade det äm-
bete och egendom. — Så uttågade, anförde
af Grefven öfver hvarje Härad, skaror från al-
la landtgods till strid för deras säkerhet, i Ko-
nungens krig, som äfven var deras. De stodo
under Carl, liksom under Alexander den Store,
i hårdt utslutna leder, oemotståndelige i anfall, i
försvar, en mur. Sådan Miliz, har lagt grun-

den till alla Stater; 'dess anseende har fallit genom egen förskyllan. —

Denna Här betalte sig sjelf. Grefvarne, Hertigarne och Konungarne lefde af afkastningen utaf deras gods, så mycket närmare slutne till folket, som Landtbruket äfven var deras handtering. Medan Carl beherrskade det största Rike, som efter undergången af det Romerska, uppkommit i Christenheten, förordnade han att äggen skulle försälljas på hans landtgårdar, och skref lagar för verlden i klåder som hans gemål sjelf hade sytt åt honom. Öfvervundne skattade af deras behållna egendom, lifegne af den dem blifvit skänkt. Dessa utskylder medföljde godsen. Äfven koppskatt betaltes af den som hade Segraren att tacka för sitt lif. Dessa afgifter blefvo först i kyrkor, sedan af Skattkammartjenare (exactors fisci) hopsamlade: dessutom tullades vid Bror, hvilka endast i högsta nödfall fingo begagnas. De frie, hvilka med eget blod eröfrat och med eget blod försvarat sin egendom, hvilka ej hade Konungens vishet att tacka, äro Konungen hade att tacka deras mod, anlade utan pålagor, sina landtgårdar endast för sig och sina barn. Hilperich hade fordrat mera och ingen ting erhållit; för en annan Konung hade ett dylikt företag kostat lifvet; Skänker gifvo de efter råd och lägenhet och Statens

behof. Hvarest Fursten icke har några egna vep-
pen att betvinga folket, och inga penningar att
köpa verktyg för tyranniet, måste Regenten
endast vara en Far. Dertöre blefvo lagarne,
i Frankiska Riket aldrig föreskrefne folket; när
Konungen i sina Trognes råd beslutit sådana,
och genom Canzieren tillstält dem Arkebiskop-
parne och Gau-Grefvarne *), och genom desse
skickat dem till Biskopparne, Abboterne, Cent-
grefvarne **) och Städerna, så blefvo de upp-
läste för folket och aldrig bekräftade af Konungen
utan dess begifvande och bifall. Sällan utgåf-
vos några allmänna påbud, emedan för provin-
cer, olike i anseende till Läge, seder och jord-
mån icke lätt en fö ordning kan vara lika god.
Ting höllos af Cent-grefvarne, dock kunde
de icke döma någon förlustig lif, ära eller
gods. Grefvarne höllo landtdagar, i spitsen för
tolf Scheffer ***) som folket utvalt till sina
domare; äfven klosterns och stiftens skydds-

*) Gau kallades ett visst district af landet.

**) Desse styrde en mindre landsträcka än Gau-
Grefvarne. —

***) Scabini. Kallas äfven rachenburgii;
Reken kallas ännu på gammal Tyska en tor
och förtän man. I Spanskan finnes i benäm-
ningen ricos hombres ordets original be-
tydelse i behåll. Desse Rachenburgii voro
de Notables på deras ort.

fogdar infunno sig vid dessa tillfällen. Här dömdes öfver dråp, mordbrand, stråtröfveri, hemgång m. m., i criminal mål faldes domen efter Schöffernes meningar. Äfven på Kungsgårdarne voro så frie som lifegne dem hör-samma, de dönde emellan Herre och tjenare. — I medlet af Majmånad kom en Konglig befullmäktig; då församlade sig alla Biskoppar, Abboter, Gau-Grefvar. Vizgrefvar *) Cent grefvar, med ett utskätt af Schöffar och alla Advocater och Abbedissernas fullmäktige, jemte alla Kongliga Tjenstemän i orten. Af alla dessa liksom af folket utfrågade han, om en och hvar efter plikt och om alla i endrägt förvaltade sina embeten; orättvise Schöffar afsattes; af ungdom emottog han huld och trohets ed. I pliktfälde tjenstemäns hus dröjde den Befullmäktigade till dess böterne blifvit erlagde. — Man hade inrättat friplatser till skygd mot våld, icke mot lagens kraf. — Så var Frankiska Riket under Carl den Store, då det var mäktigast och lyckligast: Konungen regerade icke oinskränkt, Kyrka och Adel höll han under sin uppsigt. Genom denna jämpvigt förhindrades ingen berömlig gerning; en stor Konung vet att leda sitt folk. Men efter denne herres död förföll snart den allmänna författningen; få länder hafva sedermera fått ä

*) Desse voro satte öfver Städerna.

goda sedvanor; i många hundrade år herrskade de store utan tillräckelig uppsigt; sedermera uppreste Konungarne på lagarnes ruiner en oerhörd enväldsmagt.

Nästan ända ifrån den tiden då Frankerne utträngde Östgötharne från herraväldet öfver Rhätien, styrdes detta land af föreståndare af en gammal, rik släkt från Tomiliasca i Toscana tragten. Högt bland Adulabergen vid Fågelklippan (Monte d'Uccello) ligger en ganska vild tragt, Paradis benämnd, emedan den är en fullkomlig motsats deremot: i denna nejd, i tvänne mils omkrets, ligger en is-massa som hvarje vinter förökes; ur dess sköt utgjuter sig Rhenströmmen, till hundrade folkslags vederqwickelse och gränsbeskydd. Först ur en kall, dunkel klyfta och från sjön på Baduz*) och ur Lukmainer gölen störtar han ner bland klipporna: snart frambryter han ur ödemarken kring det höga Ciamunt, och utur Lukmainer sjön genom Medeldalen, och från spetsen af Fogelklippan strömmar han ned i Rhendalen, förbi landtsfolkets boningar på Planura, förbi Benburg och Kamala åt Toscana till och i en tragt, der Tomiliasca utbreder sköna Bemarken kring dess stränder.

*) En af Alperna.

I dessa dalar och på de närgränsande Alperna egde Victor flerfaldiga betesfält och skogsparker, sina förfäders rikedom, eller belöningar för den drift och det mod, hvarmed han bevekta de fordnas Egarne att begifva sig under hans beskydd; denne man utnämnde en Frankisk Konung till Grefve af Cur, och föreståndare för det Rhätiske folket; Cur ligger vid floden Plessur och de kullar, med hvilka de Rhätiske Alperna uppböra. Föreståndarevärdigheten förblef i hans slägt; billigt lät Präses Victor den andre, i njutningen af den väl befästade makten, hugga marmor ur Vinstgausbergen, för att pryda sin stamfaders och sin egen graf. Tvåhundra år voro, under sex Föreståndare och fyra Biskoppar, den högsta förvaltningen af alla andeliga och verldsiga mål, anförtrodd åt detta hus. En deraf var Paschalis tillika Biskop i Cur och förinäld med Grefvinnan Aesopia af huset Hohenrealt; ogift lefnad var recommenderad och berömd, ännu icke anbefald. Victor, Biskoppens son och efterträdare byggde ett Nunnekloster i Cazis under sin syster. Tello, Biskop och föreståndare, stiftare af Kyrkan vid Cur, ändade denna stam; därför skänkte han åt Klostret Disentis och Högstiftet Cur ganska många gårdar, hus, plantager, trogne och lifegne. —

Åt dennes efterträdare Biskop Constantius förlänte Carl den store det högsta anseendet;

Rhätien har vigtiga pass och tappre innebyggare, de andeliga vapnen tycktes Konungen vara de minst vådeliga, dock fördelade han den militäriska makten mellan flere Grefvar. Sedan med Carl den store hans styrelse-anda försvunnit, försökte Grefve Roderich af Laax, lysten efter föreståndare värdigheten, att störa denna inrättning. Men Kejsar Ludvig beskyddade Högstiftet, som endast hade blifvit stort genom honom. På detta sätt uppkom, under Kejsar Carl den stores tid, anseendet hos Biskopparne af Cur, sedan Rhätien varit oberoende ända till Octavius Augustus, länge stått under Romerska väldet; ofta blifvit förhärjat af Alemannerne, af Östgötha Konungens Hertigar, men under Frankerne förvaltad af Victors familj. Sedan dessa Föreståndare utdödt, stod hela Helvetien, tillika med Rhätien och Vallis utan Hertigar under Kejsarens Grefvar.

Derigenom växte Grefve-värdigheten så att söner af Konungar och Kejsare eftersträfvade den; af Konungar kallades Grefvarne bröder. Men det var långt flere Grefvar och Hertigar än Hertigdömen och Grefskaper; ty värdigheten uppkom i de Tyska skogarne, långt innan det Romerska landet eröfrades; alltså blef titeln ärftelig i släkten, ämbetet gaf Konungen i lång tid åt hvilken han behagade; sluteligen förblef det dock hos välförtjente fäders skicke

lige Söner, och härigenom blefvo Grefskaperne Manslän; hvad man skänkt åt några, kunde sluteligen icke utan förolämpande nekas åt andra. Så beröfvade sig Carl den Störes efterföljare genom oklok ginst, ett medel att förbinda många; deras anseende förföll. Genom ingen ting annat herrskade Assyrenes gamle Konungar från Ninive öfver flere Asiatiske provinser, än att de alldrig låto en ståthållare blifva gammal i förvaltningen af landet. Bland Frankerne kunde tjenaren gå från sin Herre, om denne ville mörda honom, om han beröfvade honom sitt arf, om han gaf honom käppslängar (sedan långliga tider ett slaviskt straff) och om han skändade hans hustru eller dotter; Bönder och Herdar, som i inga sällskaper förglömma sig, känna starkast den husliga lyckans värde. Så väl genom de fasta banden emellan Herrarne och deras underhafvande, som genom Grefskapernas ärflighet i familjerne, blefvo Grefvarnes och Herrarnes egendomar större och säkrare; deras närvaro aflägsnade Konungen ur folkets åsyn; men Europa blef vid otaliga Herresäten med ökad drift uppodlad. Nu är mäst öfverallt mera folk och mera rörelse, men äfven i skötet af den Schweiziske friheten äro alla städer och byar, ända upp i de afläganaste Alper, från den tiden, då denna Adels Krigiska Aristokrati florerade; under loppet af en trehundraårig fred har knop

här och der en ny plantsaga blifvit anlagd. Hvarje författning är god för sin tid; till landets uppbrukande var Feodalsystemet fördelagtigt; nu då folken utvidgat sig, ega länderna knapt rum för dem som sköta dem. Efter Carl den Stores regering öfverlemnade sig hvar och en åt en Skyddsherre; denne valdes efter omständigheterna, dock anförtrodde frie männer hålsta sin egendom åt den heliga Jungfru eller åt något Klosters Helgon, för att åter emottaga det som län, under dess faderliga beskyrm. Då Klostren utmärkte sig genom gästfrihet och vård om de fattiga och sjuka, så plögade Konungar, som genom goda gerningar ville visa sin ånger öfver missbrukad makt, genom friheter gynna, eller genom skänker understödja dessa anstalter. Folket älskade det andeliga Herraväldet emedan det med lika kraft höll så väl landtadeln som Carl den Store i tygeln. Klostrens anseende tilltogo genom dygder; bland vapen var rättvisan stum; under fredsamma Prelater njöt landmannen en enformig lycksalighet, som är den bästa vägen till välståndets förökande. På detta sätt blefvo förhärjade provinser af andelige och vettslige Herrar åter bragte till sitt förra flor; att i desse ödemarker stora städer och folkrike byar uppkommit, har man egenteligen att tacka de förre. — Carl den Store förordnade att Biskopar alldrig af den Konungliga makten, utan af de andelige, från hvarje Kyrkosocken, och

af folket, utan annan recommendation än förtjenstens, skulle utnämnas. Redan under hans faders tid befriades Klosters Skattebönder från all lydnad mot Grefven; ty om de voro skattskyldige den ena och skulle lyda den andra, för den förra bruka jorden, med den andra draga i härnad, besöka hans ting, möttaga och förfordra hans folk eller upptaga hans böter, kunde det lätt hända att Grefven, till Klosters förfång, för ofta och på oläglig tid pålade dessa skyldigheter. — De andelige hyllade så väl Konungen som Grefven; äfven de höllo ting; de som tillbragte sin lefnad under betraktande af menskliga och gudomliga förhållanden, syntes icke oskickligare att fälla billiga domar, än de som ifrån ungdomen lefvat under vapnen. Grundskatten efterskänktes några af Klosters egendomar, och uttogs af andra. I Konungens krig drog deras manskap ut under Konungens höfvidsmän. Vål buro munkarne i Kempten förmiddagen andeliga kläder och eftermiddagen värja; men Carl, bevekt af sina trogues, isynnerhet Prästernas och Biskopparnes, föreställningar, gaf den befallningen, att Herrens tjenare icke skulle utgjuta mennisko-blod, utan några Präster och Biskoppar, skulle välsigna folket, predika, och om möjligt var, försöna stridernas ilbragder. Ty det var en allmän mening att endast mild vishet vinstod en Biskop. Då David, Biskop af Lausanne, och en Riddare von Tägerfelden, fiendt-

ligen anföllo hvarandra och den förre dödade den sednare, men förrädd af sitt folk äfven sjelf omkom, tviflade ingen om hans fördö- melse. —

De andeliges inöster var Hetto, Biskop i Basel, Sedlighetens lärare genom förordningar, exempel och ifriga skrifter, landbrukets befor- drare och Carl den Stores trogne sändebåd hos den Grekiske Kejsaren. Carls okyskhet smär- tade honom, annars vördade han denne hjel- tes höga själ och förtjente hans förtroende. Då Hetto blef gammal och sjuklig, nedlade han den berömligt förda stafven. Annars då Kyrkan blef mer och mer rik och mächtig till- drog det sig, att, då stora själar alltid äro säll- synta, många Biskoppar under omsorgen för det tillfälliga försummade det väsentliga, och att girighet efter göds och Herravälde uppkom ibland dem.

Förr lydde Munkarne villigt Biskopparnes an- seende, sedermera fruktade de förtryck af frem- mande förvaltning. Munkarne i St. Gallenså- go högst ogerna, att Biskop Sidonius i Costanz, med några Grefvars bistånd slog det uppblom- strande Klostret under sin uppsigt; han gaf dem utiändningar till Abboter och satte lekmän öfver deras göds; men de, like Lacedemonierne, voro ju nogare i hörsamhet desto begärligare efter väld. Änteligen läfvade de årligen en häst och ett uns guld åt Högstiftet; på detta af Kon- nungen beästade friköp ville Biskopen icke

gifva dem något fastebref, emedan de nekade att antaga en hans slägting till Abbot. I åtta och trettio år sträfvade de efter sjelfstyrelse; ju mera afskiljdt menskorna lefva, ju fastare hänger deras håg vid en viss sak. Kejsar Ludvig hörde dem emot Biskopen; denne hvilken anförde ett privilegium som man ansåg för falskt, framtröckte af misstag i dess ställe Konungens bekräftelse af friköpet; då kyste Kejsaren sin Faders bomärke, hans trogne kyste det äfven, men Biskopen fördömde sig sjelf. Sedermåra bevekta af Ostfrankernes Konung Ludvig, skänkte Klostret Högstiftet några gods för sin frihet; Konungen sjelf emottog årligen tvänne hästar med sköld och Riddarstång och blef derföre Klostrets omedelbara Sykds-herre. Abboterne förhöllo sig till Biskoparne som Grefvarne till Hertigarne; som Pipin och Carl befriade de förre från de sednare, så gerna befriade Påfvar och Konungar Klostren från Högstiften. Denna afsöndring syntes tjenlig för det Kongliga väldet, och var nyttig för det gemensamma bästa, emedan en vanlig blick gerna öfversåg det mindre väldet; för stora hvarf fördras en sällsynt vishet.

Carl (som kallades den store, mindre för det att han störtade Longobardernas svigtande thron, eller för det att han slutligen uttrötade Sacharne, än emedan han med så ovanliga själskrafter dock förblef inom de gamle förfatningarnas skrankor) regerade nära fem

tio år utan egne Soldater, utan vilkorliga pålagor, efter sitt folks lager, och blygdes aldrig att lyssna till de andelige och verldslige Herrarnes råd. — Hvar och en anlade på sin gård hvad han behöfde och hade folk till hvarje nödvändigt handverk. Husfaderns flit välsignades med frihet och lycka; han viste huru många tjenare, huru mycket penningar han behöfde för att lemna sina förfäders skattbara arvedel skattfri åt sina barn, kött, säd och honing hade de i öfverflöd; fyra och tjugo skålpund bröd såldes för en penning; och ännu sexhundra år sednare var knapt någon i stånd att på en dag förtära något för mera än en half skilling. Emellan ett folk som i landbruk, och ett annat som genom penningevinst söker sin rikedom, är för Stater en stor åtskillnad. Landbruket bibehåller friska själar och starka kroppar i inhemskt husliga seder, nästan lika välstånd hos alla, de bästa blifva genom flit de lycklikaste; penningevinst bringar den förslagne hastig och stor rikedom; öfver landet utsprides allt det som plägar frambringa olikhet och öfverflöd. Frankerne kommo med häst, plog, svärd och sina tjenare i det ödelagde landet, besädde öfvergifna åkrarne, plöjde och stridde med samma arm, lycka och ifver, lika fruktansvärde för skogarnes vildjur som för sina fiender. Ur dessa tider är Gref Isenbart, Varins Son från Thurgau; under en för de Muhammedanske ge-

sandterne anställd jagt i en skog vid Achen, kom Carl den Store genom en vild tjur i lifsfara; han blef sårad i det ögonblicket som Isenbart, hvilken fallit i hans onåd, ilade fram, och dödade djuret; hoffolket förde Konungen upp på sin borg; hans räddare följde efter ock kastade sig för Drottning Hildegards fötter hvars broder Gerold var Grefve öfver detta land: hon gaf Isenbart skänker och Konungen tog honom till nåder. Med stridbare männer drog han ut från Thurgau i Carls krig mot de Ochristne för Barcelona och i Stenfälten kringom Cran. Intet äfventyr var otroligt i Carls tid, emedan länge för och efter honom ingen hjelte lik honom regerade. Då han drog ut mot Ungarn mot Tschecher, och Wilzer, var Kisher från Thurgau, framför alla andra krigare utmärkt af en stor kroppväxt; han mäjade Tschecher, Wilzer, Avarer, som gräs; med sin hillebård rände han inn ända i det sjunde ledet, han tvång sin häst mot strömmen af den förssande Thurfloden. Herdarne voro starke, storväxta, hårige; deras skägg hängde ned på bröstet; i åtbörder och uppsyn förrådde de ett fritt och stolt mod; förnäme Herrar bugade sig för dem och togo hatten af hufvudet. De voro på en gång Jägare, bönder, krigare och understundom Herrar. —

Att hvar och en dref en särskilt handtering, att i gemensamma fabriker en hvar hade sin bestämda sysla, var på den tiden icke

bekant: Handel och rikedom vinna genom denna inrättning emedan inom kort tid allt sker vida flerfaldigare och fullkomligare. Men då var hvar och en nog för sig; hvarje hus lefde för sig; ingen var i någon tingså skicklig som vi, bland oss är ingen i så många saker skicklig som de, och ingen så rik på begrepp, ehuru vårt Tidehvarf, på det hela tagit, vet mera. Vi känna Ostindien väl, och Vestindien tillhör oss; de betänkte bättre huru litet naturen behöfver. Nu blifva genom Nationernas förbindelser för en Eudes skull så många verldedelar oroade som då för tiden härader. För dem voro resor besvärlige, en hvar blef i sitt land i sina fäders seder, lefvande för sin ort och sina vänner, våra författare tala prägtigt om Cosmopolitism och allmän menskokärlek; men hvarje folkklass är bekymrad endast för sin handtering, sina arfvoden, sina gränslösa behof. Vi hoga skatter på skatter; icke för oss, emedan, under det att handtverksmannen skarpsinnigt räknar, tvingar Soldaten allt under sitt godtycke; naturligtvis emedan vi anförtrott allt välde öfver lif och egendom åt en serskild medborgareklass. Det undveko våra fäder, hvilka endast sökte sjelfständighet; de visste hvarföre Vargen fått sin tand, Tjuren sina horn och Menniskan vapnen. De voro fattige och fria, vi samla rikedomar åt andra,

Slut på Andra Häftet.

6000082389

Göteborgs universitetsbibliotek

